

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут публічного управління
Кафедра міжнародної економіки

БРЯНЧИК Наталія Олегівна

**Реалізація органами місцевого самоврядування політики у
сфері соціального захисту**

спеціальність: 281 – Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма – Державна служба
Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ДСПУАзм – 26
Н. О. Брянчик

Науковий керівник
к.е.н., М. І. Ліфанова

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

« _____ » _____ 2021 р.
Завідувач кафедри

_____ І. Я. Зварич

ТЕРНОПІЛЬ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	6
1.1. Соціальний захист населення як функція соціальної держави.....	6
1.2. Функції та повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.....	13
1.3. Інституціональна система соціального захисту населення.....	21
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ...28	28
2.1. Оцінка світового досвіду функціонування органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.....	28
2.2. Дослідження функцій та повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.....	36
2.3. Організація та функціонування органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.....	43
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....52	52
3.1. Механізми реалізації державної політики соціального захисту органами місцевого самоврядування.....	52
3.2. Удосконалення регулювання діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту в контексті євроінтеграційних прагнень України.....	59
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективність функціонування економіки країни багато в чому визначається достатнім розвитком складових її регіональних підсистем органів місцевого самоврядування. Нерівномірність розвитку соціальної сфери різних регіонів, значна диференціація за рівнем фактичної забезпеченості громадян соціальними установами (охорони здоров'я, освіти, культури, фізичної культури) на душу населення і, відповідно, наданими соціальними послугами є індикатором ступеня урбанізованості регіонів, можуть відображати особливості розміщення виробничих сил, регіонального економічного розвитку. Разом з тим при створенні певних економічних умов можливе досягнення високого рівня розвитку соціальної сфери в економічно слабо розвинених регіонах за рахунок реалізації цільових програм та проектів, дотаційної підтримки даного сектора для забезпечення населення соціально значущими послугами. Вибір певного об'єкта пріоритетної державної підтримки та економічного стимулювання розвитку має здійснюватись не лише на основі загальних макроекономічних показників регіонів, а й спираючись на потенційні можливості розширення послуг соціальної сфери у конкретному регіоні.

Сучасний стан розвитку характеризується нерівномірним і незбалансованим, асиметричним розвитком областей соціального обслуговування населення, що призводить до деформації відтворення даних послуг і, як наслідок, нерівномірності попиту та пропозиції на них на конкретному регіональному ринку, які негативно впливають на можливості обслуговування населення.

Проблематикою функціонування органів місцевого самоврядування, зокрема, комплексний системний аналіз функцій держави, функціональність органів державної влади в реалізації політики у сфері соціального захисту населення розглянуто у ряді зарубіжних та вітчизняних досліджень, зокрема: О. Амоші, В. Авер'янова, М. Баймуратова, М. Байтіна, О. Батанова, І. Бачило, Г. Беккера, В. Борденюка, Б. Вейсборга, А. Глебова, А. Денисової, Л. Загайнова,

Л. Каска, М. Корнієнка, Б. Курашвілі, В. Копейчикова, Б. Лазарева, О. Лук'янова, Г. Манова, В. Погорілка, І. Самощенко, М. Селівона, Ю. Тихомирова, Ю. Шемшученка та ін. Проте дана проблема є недостатньо вивченою, дослідження з питань ефективності управління соціальною сферою регіонів з використанням різних інструментів регіональної та державної політики представлений у загальному вигляді, без урахування сучасних реалій і тенденцій, що обумовлює вибір теми дослідження, підтверджує актуальність теми, мети та поставлених завдань.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в розробці практичних пропозицій і рекомендацій щодо підвищення ефективності реалізації національних проєктів соціального захисту на регіональному рівні з врахуванням особливостей діяльності органів місцевого самоврядування.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- розглянути соціальний захист населення як функцію соціальної держави;
- визначити функції та повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення;
- розкрити інституціональну систему соціального захисту населення;
- оцінити світовий досвід функціонування органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту;
- дослідити функції та повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення;
- порівняти організацію та функціонування органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення;
- запропонувати механізми реалізації державної політики соціального захисту органами місцевого самоврядування;
- визначити удосконалення регулювання діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту в контексті євроінтеграційних прагнень України.

Об'єктом дослідження є система функціонування місцевого

самоврядування.

Предметом дослідження є реалізація соціального захисту населення органами місцевого самоврядування.

Методологічною основою роботи є структурно-логічний і системний підходи до дослідження ключових параметрів середовища, що утворюють соціальну сферу регіону, методи економічного та порівняльного аналізу, методи економіко-статистичного прогнозування, різні методики графічної інтерпретації інформації.

Інформаційною основою дослідження що забезпечує репрезентативність вихідних даних, достовірність, надійність та точність висновків, рекомендацій та пропозицій, послуговували міжнародні нормативно-правові акти, Конституція України, нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Державної служби статистики України, центральних органів виконавчої влади, монографічні дослідження зарубіжних та вітчизняних науковців, що розглядають основні категорії та поняття органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.

Практичне значення полягає в тому, що отримані в результаті дослідження можуть бути використані як практичні рекомендації та інструментарно-методичне забезпечення при формуванні програм розвитку соціальної сфери регіонів та при реалізації інфраструктурних проєктів органами місцевого самоврядування.

Наукова новизна одержаних результатів обґрунтуванні теоретичних засад і розробці практичних рекомендацій щодо формування та розвитку ролі органів місцевого самоврядування та реалізації їх соціальної функції в контексті євроінтеграційних прагнень України.

Структура роботи впливає з логіки та мети дослідження. Дослідження виконане на 69 сторінках друкованого тексту. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновку, списку літературних джерел зі 117 найменувань. Робота містить 4 таблиці, 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Соціальний захист населення як функція соціальної держави

За останні роки з'явилася ціла низка проектів, програм, теоретичних досліджень, спрямованих на соціальний захист населення. Тим не менш, гострота ситуації та питань, пов'язаних з різними аспектами соціальної захищеності людини не тільки не слабшає, але навіть загострюється.

Соціальний захист населення стає у XXI столітті найважливішим політичним, економічним, культурологічним чинником розвитку суспільства. Виконуючи свої основні суспільні функції – життєохоронну, соціально стабілізуючу та розвиваючу, інститут соціального захисту тісно взаємодіє з іншими соціальними інститутами та відіграє важливу роль системно та соціально інтегративних інститутів.

У соціологічній теорії поняття «соціальний захист» вперше у США 30-ті рр. XX ст. і поступово набуває поширення в західній соціології для позначення системи заходів, спрямованих на захист громадян від економічної та соціальної обмеженості. До них належать: безробіття, втрата або різке скорочення доходу через хворобу, народження дитини, виробничу травму або профзахворювання, інвалідність, старість, втрати годувальника тощо. Соціальний захист стає основним атрибутом соціальної політики будь-якої цивілізованої держави [1].

Забезпечення соціального захисту суспільства як найважливішого об'єкта управлінської діяльності відбувається в рамках особливої державної політики, доцільного та планомірного використання наявних ресурсів для запобігання різноманітним загрозам особистості, суспільству та державі. Ефективність цієї політики ґрунтується на поглибленій теоретичній розробці змісту та концептуальних засад соціальної безпеки, а також поєднується з продуманою системою управління процесом забезпечення національної безпеки країни

загалом.

Надається правомірним розгляд соціальної захисту не тільки в контексті соціальної підтримки найслабших, але й з точки зору активізації факторів, що стимулюють високопродуктивну працю, спрямовану на матеріальний добробут та соціальну свободу людей. Таким чином, соціальний захист слід розглядати переважно у двох аспектах, а саме, у широкому та вузькому значенні [2].

Соціальна захист у широкому розумінні «характеризується як система розподільчих відносин, у процесі яких за рахунок частини національного доходу забезпечуються соціально-економічні права та гарантії людини в галузі рівня життя» [3]. Це діяльність держави щодо реалізації пріоритетних завдань соціальної політики, виконання сукупності законодавчо закріплених економічних, правових та соціальних гарантій, які забезпечують кожному члену суспільства дотримання соціальних прав, у тому числі на гідний рівень життя.

Соціальний захист визначається також як система додаткових до основних способів розподілу доходів та споживчих благ, що захищає соціально-економічні права людини, що забезпечує більш повне соціально справедливе задоволення потреб людей. У період економічних перетворень, кризових ситуацій та пов'язаного з цим зниження рівня життя населення соціальний захист постає як сукупність заходів, спрямованих на подолання наслідків ситуацій ризику у житті громадян, комплекс заходів щодо забезпечення гарантованого державою мінімального рівня матеріальної підтримки соціально-вразливих верств населення [3; 50].

Розуміння соціального захисту в цьому контексті пов'язане із соціальною підтримкою активності та ініціативи працездатного населення громадян. Головне завдання держави полягає у наданні людям правових та соціальних гарантій для підвищення рівня життя за рахунок особистого трудового вкладу кожного працівника. Водночас держава спрямовує свої зусилля на захист соціально вразливих верств населення, яким загрожує соціальна ексклюзив, відчуження.

У вузькому значенні «соціальний захист – це система заходів, що забезпечує певний рівень доходів для тих верств населення, які з будь-яких причин не можуть самостійно забезпечити своє існування: безробітних, інвалідів, хворих, сиріт, людей похилого віку, самотніх матерів, багатодітних сімей» [].

Таким чином, соціальний захист виступає як діяльність держави щодо реалізації заходів, що диференціюються, насамперед, за своєю адресною спрямованістю. Такими заходами виступають законодавчі акти, економічні, політичні, соціальні та соціально-психологічні гарантії, що «забезпечують всім працездатним громадянам рівні права та умови для підвищення свого добробуту за рахунок особистого трудового вкладу, економічної самостійності та підприємництва, а непрацездатним та соціально вразливим верствам населення – переваги у користуванні громадськими фондами споживання, пряму матеріальну та соціально-психологічну підтримку у різних її формах» [4]. Сюди належить і діяльність соціальних інститутів та установ, що забезпечують реалізацію цієї системи заходів, що створюють умови для підтримки життя різних соціальних верств та груп населення, насамперед соціально вразливих.

Система соціального захисту спрямована на забезпечення гідного соціального існування людини, пошани її честі та гідності, загальне охоплення соціального простору, рівномірний та рівноважний розподіл послуг, виплат та пільг у рамках усієї соціальної системи, ефективність функціонування інститутів та установ соціального захисту [5; 100]. Для досягнення цієї мети необхідний ефективний механізм захисту працездатного населення від соціальних ризиків, небезпек і загроз, пов'язаних із хворобою, інвалідністю, втратою годувальника, травматизмом, безробіттям, міграцією, втратою житла, старістю, бідністю, яким може бути схильна будь-яка людина протягом свого життя (табл. 1.1).

Соціальний захист населення закріплюється законодавчо та в підзаконних актах на федеральному, регіональному та муніципальному рівнях та захищає

членів суспільства від економічної, соціальної та фізичної деградації. У своїй дії вона постає як процес забезпечення існуючих гарантій і прав, що охороняють особистість і поширюється усім членів суспільства, хоча функціональне прояв її стосовно різним групам неоднаково [6; 21].

Таблиця 1.1

Принципи соціального захисту населення

соціальної справедливості	відповідно до якого всім членам суспільства на правовій основі забезпечуються рівнодоступні соціальні блага та гарантії, надається соціально-економічна підтримка тим верствам населення;
соціальної відповідальності	суб'єктів соціального захисту за дбайливе ставлення до особистості, захисту її честі та гідності, права на вільну працю та вибір професії, місця навчання та роботи, охорону праці, захист здоров'я та життєдіяльності, компенсацію втрати працездатності;
адресності соціального захисту	як засобу забезпечення соціальної справедливості, що дозволяє враховувати індивідуальну важку життєву ситуацію конкретної людини;
солідарності	полягає у перерозподілі доходів від одних соціально-демографічних груп до інших і дозволяє знизити соціальну напруженість та конфліктність у суспільстві;
економічної ефективності	орієнтує на позитивне співвідношення витрат на соціальний захист та її соціально-економічного ефекту, відповідно до яких обсяги соціальної допомоги не повинні бути більшими за одержувану працівником заробітну плату;
комплексного підходу	дозволяє забезпечувати координацію та узгодженість дій суб'єктів соціальної політики, найбільш ефективно вирішувати завдання підтримки маргінальних верств населення та стабілізації економічного та соціального розвитку як провідних цілей соціальної політики;
солідарності та соціального партнерства	орієнтований на рішення державою, інститутами громадянського суспільства, бізнесом, громадськими організаціями, представниками різних рівнів та гілок влади практичних соціальних проблем на основі «соціальних договорів»;
економічної справедливості	полягає в організації комплексного захисту всіх учасників трудової діяльності через забезпечення справедливого розподілу розміру оплати праці між працівниками бюджетних організацій та представниками інших суб'єктів ринкових відносин;
пріоритету державних засад	передбачає, що органи державної влади мають виступати гарантом забезпечення права громадян на соціальний захист та економічне забезпечення соціально-прийняттого рівня життя;
адаптивності та багаторівневості	передбачає здатність системи соціального захисту до саморозвитку та самовдосконалення, різноадресність способів її соціального захисту – від державних гарантій для всіх трудящих до вузько спрямованих заходів для окремих їх категорій та професійних груп;
економічної самостійності	виділяє із загальної системи суб'єктів соціального захисту регіональні державні інститути, які забезпечують на місцях додаткову соціальну допомогу та підтримку, окрім мінімально гарантованих державою для того, щоб населення регіону було зацікавлене в економічному та соціальному розвитку власного регіону;
превентивності заходів	щодо соціального захисту передбачає здійснення прогнозування та попередження соціальних ризиків, небезпек та загроз на регіональному рівні для більш ефективного їх попередження та усунення;

Загалом, соціальний захист населення включає матеріальну та моральну форми соціальної підтримки населення, медико-санітарну, правову,

психологічну, інформаційно-консультаційну, соціально-педагогічну, побутову допомогу. Причому матеріальна допомога вважається значною частиною населення основною формою соціального захисту, оскільки рівень життя більшості населення країни продовжує залишатися низьким. У той же час аналіз показує, що багато громадян не мають достатніх уявлень про зміст, цілі, можливості та завдання інших форм соціального захисту і підтримки населення [7; 49].

Аналіз реалізації соціальної політики показує, що в країні досі не відбулося формування досить чітких підходів до реформування системи соціального захисту, що склалася. Залишається високою патерналістська роль держави, слабо окреслені в цій діяльності інститути громадянського суспільства. Організація соціального захисту населення орієнтується не так на рішення великих соціальних проектів поліпшення якості життя населення, але в адресне оперативне вирішення найгостріших, кризових, життєвих проблем окремих категорій громадян на заявній основі. У кризових умовах розвитку держави цей шлях виправдовував себе і був найреальнішим для практичного вирішення завдань у цій сфері.

Реформи, що відбуваються в країні, націлені на удосконалення усіх сфер життя, потребують не лише значного збільшення фінансування інфраструктурних компонентів соціальної сфери, а й удосконалення управління цією сферою, створення високоефективної, орієнтованої на очікування суспільства системи багатопрофільного цільового соціального захисту населення. У зв'язку з цим «соціальний захист слід розглядати як захист від соціальних ризиків втрати або обмеження економічної самостійності та соціального благополуччя людини» [8; 96].

Система соціального захисту населення є комплексом законотворчих, соціально-економічних та організаційних заходів держави і суспільства, його соціальних інститутів та організацій, спрямованих на задоволення потреб людини. Її результативність та ефективність багато в чому залежить від рівня будови та функціонування установ соціального обслуговування, наукової

обґрунтованості вибору технологій та механізмів взаємодії з клієнтами, обліком у практиці роботи з людьми комунікаційних зв'язків та взаємовпливів потреб та інтересів, настроїв та мотивів поведінки індивідів у різних життєвих обставинах.

За останні голи утвердилася домінуюча тенденція, пов'язана з перенесенням центру важкості у вирішенні практичних завдань соціального захисту населення до регіонів. Ця тенденція сприяє подальшому розвитку принципу адресності в практичній роботі з надання соціальної підтримки громадянам, які потребують, активному створенню нових установ та організацій соціального захисту населення, посиленню ролі органів соціального захисту населення в питаннях надання соціальної допомоги сім'ям з дітьми [9].

На регіональному рівні управління соціального захисту населення здійснюється органами виконавчої влади. Функції щодо реалізації державної політики у сфері соціального захисту громадян здійснюють комітети чи департаменти соціального захисту населення. Підвідомчі їм підприємства, установи, організації, а також територіальні органи соціального захисту населення утворюють єдину державну систему соціального захисту населення, яка забезпечує державну підтримку соціально незахищеним верствам населення, розвиток системи соціальних служб, реалізацію державної політики в галузі пенсійного забезпечення та трудових відносин.

На місцевому рівні найчастіше діє управління соціального захисту населення при районній адміністрації. Державні органи та органи місцевого самоврядування виступають основними суб'єктами соціального захисту. Вони розробляють та здійснюють соціально захисні заходи, забезпечують мінімальний рівень соціальних гарантій, створюють умови для життєдіяльності людей, розробляють правову основу соціального захисту та організують роботу позабюджетних державних фондів соціального страхування [10].

Суб'єктами соціального захисту, виступають також громадські та релігійні організації, адміністрації підприємств, підприємці, різноманітні благодійні організації та фонди, самі громадяни, що реалізують свої життєві

сили та захищають нагальні інтереси. Отже, у систему соціального захисту входить і соціальний самозахист, т. е. захист індивідом свого статусу, інтересів, прав, вироблення власних способів самореалізації у суспільстві.

Ефективна діяльність суб'єктів соціального захисту можлива за наявності відповідних фінансових, матеріальних, нормативно-правових, соціально-психологічних та організаційно-технічних ресурсів, що дозволяють здійснювати соціальний захист населення та гарантувати реалізацію соціальних прав особистості. Отже, в основі державних соціальних гарантій особи має лежати реальне забезпечення прав людини на мінімальний дохід, медичне обслуговування, освіту, захист економічних та моральних інтересів [11].

Важливим завданням у сфері вдосконалення системи соціального захисту населення є встановлення стійких, упорядкованих зв'язків між усіма рівнями та установами соціальної інфраструктури, які забезпечують її функціонування. Джерелами фінансування соціального захисту є державні позабюджетні соціальні фонди: Фонд соціального страхування, Фонд обов'язкового медичного страхування, Пенсійний фонд [12].

Самостійними державними установами, створеними для соціальної підтримки громадян, які найбільше потребують, і надання їм адресної допомоги, є фонди соціальної підтримки населення: республіканський (федеральний) і територіальні. Їх кошти витрачаються на додаткове фінансування з метою надання потребуючим натуральної допомоги, організації безкоштовного харчування, надання соціальних послуг, вдома, забезпечення нічного перебування бездомних у спеціальних установах тощо.

Особливого значення необхідно присвятити розробленню державних соціальних стандартів. Спірним стає питання про мінімальні стандарти. Слід запровадити у нормативно-правове полі інше поняття – мінімальні урядові соціальні гарантії, а також сформувавши їх визначення та механізм реалізації.

1.2. Функції та повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення

Із розвитком економіки зростає і роль роботодавців у системі соціального захисту населення. Успішні підприємства та фірми, що мають значні фінансові ресурси, все активніше надають своїм працівникам додаткові соціальні блага: оплату відпочинку, лікування, видачу довгострокових безвідсоткових кредитів, харчування, оплату транспорту.

Сучасна концепція соціального захисту виходить із того, що вона не повинна зводитися до безкоштовної допомоги. Головним суб'єктом соціального захисту працездатних громадян є людина, яка реалізує свої потреби та інтереси у сфері соціально-трудових відносин.

У найбільш загальному плані до об'єктів соціального захисту належать соціально неблагополучні, малозабезпечені і потребують допомоги та підтримки соціальні верстви населення [13].

Існують певні критерії, що дають змогу виділити першочергові об'єкти соціального захисту. До таких критеріїв відносяться: розмір середньомісячного доходу на члена сім'ї, наявність джерела існування (працездатність), хвороби, інвалідності, ступінь екологічного і демографічного неблагополуччя в даному регіоні, приналежність до жертв соціальних або національних конфліктів, етнонаціональне неблагополуччя спільності та інші.

Відповідно до цих критеріїв, виділяються такі категорії населення, що захищаються тими чи іншими правовими актами, оскільки вони без заходів захисту будуть перебувати у важкій життєвій ситуації [14]:

- громадяни похилого віку, самотні та самотні;
- інваліди війни та сім'ї загиблих військовослужбовців; інваліди, у тому числі інваліди з дитинства, та діти-інваліди;
- населення територій зон підвищеного забруднення та екологічного лиха, працівники «особливих» об'єктів військово-промислового комплексу та Міністерства оборони; безробітні (повністю чи частково);

- малозабезпечені та багатодітні сім'ї різної соціальної належності;
- вимушені біженці, переміщені особи, мігранти та переселенці;
- діти – сироти, діти, які залишилися без піклування батьків та сім'ї, в яких вони проживають;
- діти з девіантною поведінкою;
- самотні матері;
- громадяни, інфіковані ВІЛ чи хворі на СНІД;
- особи без певного місця проживання;
- населення територій, проживання на яких загрожує депопуляцією, вимиранням, втратою культурної своєрідності [15].

Соціальний захист цих категорій людей включає у собі певний комплекс взаємозалежних і довгострокових заходів, що забезпечують умови для подолання важкої життєвої ситуації та створення рівних з іншими громадянами можливостей участі у житті суспільства. Вони включають соціальну допомогу та соціальну підтримку (табл. 1.2) [16; 30; 88].

Таблиця 1.2

Основні види соціального захисту населення

соціальна допомога	періодичні або регулярні заходи, що сприяють усуненню чи зменшенню важкої життєвої ситуації. Під державною соціальною допомогою розуміється надання малої сім'ям або самотнім громадянам за рахунок бюджету соціальних допомог, субсидій, компенсацій або життєво необхідних товарів. Малозабезпеченим визнається особа, якщо її місячний дохід менший за встановлений у суб'єкті його проживання прожитковий мінімум.
допомога	це грошова сума, що безоплатно представляється громадянину, яка носить нецільовий характер і дозволяє одержувачу самостійно розпоряджатися грошима на свій розсуд. Виплата допомоги виступає як допоміжний захід, спрямований на підтримку людини у важкій життєвій ситуації та не передбачає її повне забезпечення матеріальними засобами.
субсидія	на відміну від допомоги, має цільове призначення і є оплатою наданих громадянам матеріальних благ чи послуг.
компенсація	це відшкодування громадянам вироблених ними витрат, причому не будь-яких, визначених довільно за своїми потребами, а встановлених державою. Призначення та виплату допомоги та компенсацій також здійснює відповідні відділи територіальних органів соціального захисту населення.
соціальна підтримка	є комплексом одноразових або епізодичних заходів, які носять короткочасний характер і сприяють зниженню існуючих труднощів і проблем.

У нових умовах розвитку та вдосконалення соціальної держави необхідна значна модернізація системи соціального захисту та її адаптація до ринкових

відносин, яка повинна ґрунтуватися на історичному досвіді нашої країни та досвіді розвинених країн світу. До найважливіших напрямів модернізації відносять:

- активне застосування принципів солідарного та індивідуального соціального страхування;
- активізація різноманітних форм зайнятості та організації відповідної інфраструктури (громадських робіт, бізнес-інкубаторів, забезпечення самозайнятості та ін.);
- забезпечення всебічної адресної соціальної допомоги нужденним громадянам та верствам населення;
- розширення масштабів фінансування соціального захисту населення, законодавче закріплення пільг для підприємств та організацій, які займаються благодійною діяльністю, активне залучення до організації соціального захисту інститутів громадянського суспільства;
- удосконалення законодавчої та інформаційної бази, що забезпечує нормативний та технічний супровід та індивідуальний облік соціально неблагополучних домогосподарств за допомогою запровадження єдиного номера соціального страхування;
- прийняття та реалізація закону про мінімальні соціальні стандарти;
- диференціація категорій одержувачів соціальної підтримки та створення умов для мотивації їхньої трудової активності за своїм забезпеченням;
- створення сприятливого соціального середовища для інвалідів;
- розширення професійного навчання та перепідготовки соціальних працівників;
- зміна механізму соціальних пільг, корекція «плоскої» шкали розподілу соціальної допомоги, без урахування відмінностей між бідними та тими, кого не можна віднести до цієї категорії [17].

Таким чином, модернізація всієї системи соціального захисту населення повинна враховувати національну модель соціальної держави, що склалася протягом багатьох років, що передбачає адаптацію сформованих механізмів до

ринку і запуск нових власне ринкових механізмів, що дозволяють удосконалювати соціальні технології, методи та форми соціального розвитку країни.

Ефективне функціонування системи соціального захисту населення неможливе без використання соціальних технологій, що дозволяють своєчасно усувати або локалізувати соціальні небезпеки, ризики та загрози, застосовувати відповідні механізми соціального контролю за станом системи безпеки, використовувати дієві механізми надання допомоги та підтримки найменш забезпеченим та незахищеним верствам населення. Вбудовування соціальних технологій і механізмів у діяльність державних та громадських інститутів дозволяє надати системі соціального захисту необхідний рівень ефективності з точки зору збереження гомеостазу суспільства [18].

Основні форми реалізації технології багатoproфільного цільового соціального захисту населення повинні мати диференційований характер, бути загальнодоступними, повноцінними, такими, що не принижують людську гідність, максимально орієнтованими на профілактику та способи позитивного вирішення окремою особистістю складних критичних ситуацій.

Вони включають не лише пасивні форми (пільги, доплати, стипендії, допомоги, компенсації у грошовій та натуральній формі), а й активні форми, що забезпечують навчання, створення нових робочих місць, перенавчання та перепідготовку, програми працевлаштування, розміщення, допомогу у напрямку зміцнення соціального статусу особи та інші.

Функції захисту соціально уразливих верств не повинні зводитися тільки до пасивних форм захисту, а включати широкий спектр напрямів щодо підтримки соціального статусу малозабезпечених та непрацездатних осіб в умовах збереження їх нормальних соціальних зв'язків та відносин [19].

Найважливішим структурним компонентом технології багатoproфільного цільового соціального захисту населення стають цільові комплексні програми соціального розвитку. У цих програмах важливого значення набуває не тільки

правильного використання програмних та цільових методів, але й вироблення стратегічно обґрунтованих пріоритетів при розробці даних програм (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні вимоги ефективності розробки програм соціального захисту

1	визначення та правильне обґрунтування ієрархії цільових комплексних програм, виділення найважливіших пріоритетів та головних об'єктів соціального захисту, оскільки обмеженість матеріальних та фінансових ресурсів, що виділяються в соціальну сферу, не дозволяє в рівній мірі успішно розвивати всі необхідні програми;
2	доцільність зміни значимості та ролей суб'єктів соціального захисту, розширення в них об'єктної складової, що дозволяють поряд з державними програмами федерального, регіонального та місцевого рівнів використовувати і недержавні програми, що передбачають повне або часткове включення інтересів інститутів громадянського суспільства, бізнес-спільноти з вироблення основних напрямів, визначення цілей, завдань, матеріальних та фінансових ресурсів, що визначають ефективну реалізацію соціального захисту населення;
3	адресність надання соціальної підтримки населення, визначення тих соціальних груп і верств, які приймають він основні удари і тяготи перехідного періоду. Основними факторами, що впливають на таке становище є: дефіцит бюджетних коштів, що спрямовуються на соціальний захист населення, неживитий принцип залишкового фінансування соціальної сфери, відсутність сприятливого економічного, правового середовища для розвитку спонсорства та благодійності, а також необхідність поставити заслін розвитку соціального утримання;
4	облік специфічних особливостей регіонального розвитку, існуючих соціальних небезпек та загроз, ступеня гостроти та послідовності вирішення виникаючих та існуючих соціальних проблем.

Органи державного управління у регіонах розробляють та реалізують власні комплексні програми соціального захисту населення, залучають додаткові позабюджетні кошти для надання цільової допомоги найбільш уразливим верствам населення, розвивають благодійність та взаємодопомогу. Так, наприклад, у регіонах демографічного неблагополуччя та депопуляції особлива увага має приділятися програмам допомоги сім'ї, материнству та дитинству, людям похилого віку та інвалідам. У зонах екологічного неблагополуччя – екологічним програмам захисту населення, у регіонах підвищеної зайнятості – програмам боротьби з безробіттям, з праці та зайнятості тощо [20; 77; 103].

Розробка технології регіональної системи багатопрофільного цільового соціального захисту населення включає такі компоненти: визначення місця, ролі та значущості регіональних програм соціального захисту населення,

пов'язане з розмежуванням повноважень та ресурсів між федеральними та регіональними органами державної влади; забезпечення нормативно-правової бази соціального захисту населення регіону, що дозволяє не допускати та мінімізувати соціальні ризики, небезпеки та загрози; розробку державних стандартів послуг в інфраструктурі соціальної сфери життєдіяльності (органи охорони здоров'я, освіти, соціального обслуговування населення, культури), що враховують регіональну демографічну специфіку та місцеві умови відтворення робочої сили та населення; аналіз та виявлення сценаріїв стратегічного функціонування, розвитку та структурного реформування інфраструктурних елементів соціальної сфери; створення комплексної системи інформаційного забезпечення населення щодо результатів реалізації цільових, регіональних програм соціального захисту різних соціальних груп населення [21].

В цілому, технологія регіональної системи багатопрофільної цільової соціальної захисту є комплексом законодавчо-правових документів, інститутів та організацій, що проводяться заходи, що забезпечують виконання заходів соціального захисту громадян, підтримки соціально вразливих груп населення. Ця система включає соціальне забезпечення, соціальні гарантії, соціальне страхування, соціальну підтримку і допомогу населенню. Соціальне забезпечення формується нашої країні у роки ХХ ст. Цей процес був пов'язаний із створенням державної системи матеріального забезпечення та обслуговування літніх та непрацездатних громадян, а також сімей з дітьми за рахунок так званих громадських фондів споживання [22].

Соціальне забезпечення включало в себе такі форми: пенсії (за старістю, інвалідністю та ін.), допомога з тимчасової непрацездатності та пологів, з догляду за дитиною у віці до року, допомога сім'ям по утриманні та вихованні дітей, сімейна допомога, утримання непрацездатних у спеціальних організаціях (будинках для людей похилого віку та ін.), безкоштовна або на пільгових умовах протезна допомога, надання інвалідам засобів пересування, професійне навчання інвалідів, різні пільги сім'ям інвалідів. При «переході до ринку система соціального забезпечення значною мірою перестала виконувати свої

функції, проте частина її елементів увійшла до сучасної системи соціального захисту населення» [23].

Соціальні гарантії забезпечують надання громадянам соціальних благ та послуг на основі функціонування принципу соціального розподілу за потребами наявних у суспільстві відповідних ресурсів. До основних соціальних гарантій відносять: гарантоване безкоштовне медичне обслуговування та освіта, мінімальний розмір оплати праці, пенсійні виплати, включаючи соціальні пенсії (дітям-інвалідам, інвалідам з дитинства, інвалідам, які не мають трудового стажу, дітям, які втратили одного або обох батьків, особам старше 65 (чоловіки) та 60 (жінки) років, які не мають трудового стажу), стипендії студентам, допомоги при народженні дитини, на період догляду за дитиною до досягнення нею віку 1,5 років, до 16 років, ритуальна допомога на поховання та деякі інші.

Оскільки соціальні пільги є різновидом соціальних гарантій, вони є системою громадських гарантій, що надаються окремим групам населення (інвалідам, учасникам війни, ветеранам праці та ін.). Соціальне страхування здійснюється на основі колективної солідарності при відшкодуванні збитків економічно активному населенню при захисті його від соціальних ризиків та загроз. Основними «соціальними ризиками, що призводять до втрати працездатності, роботи та доходу є: хвороба, старість, безробіття, материнство, нещасний випадок, виробнича травма, професійне захворювання, смерть годувальника» [24].

Соціальне страхування фінансується із спеціальних позабюджетних фондів, що формуються за рахунок внесків роботодавців та працівників, а також субсидій держави. Існує дві форми соціального страхування працівників: по-перше, обов'язкове страхування, яке здійснюється за підтримки державою його фондів та добровільне, за відсутності відповідної державної допомоги. Підтримка громадян здійснюється, насамперед, шляхом грошових виплат (пенсій та допомоги по хворобі, старості, безробіттю, втраті годувальника тощо), а також за допомогою фінансування послуг організацій охорони

здоров'я, професійного навчання та ін., пов'язаних із відновленням працездатності.

Соціальна підтримка (допомога) надається найбільш незахищеним верствам населення, які не здатні через певні причини забезпечити собі дохід і гідне матеріальне становище. Соціальна допомога здійснюється у двох формах: грошовими та натуральними виплатами (безкоштовна їжа, одяг, взуття тощо) та фінансується за рахунок загальних податкових надходжень. Державні органи соціального захисту здійснюють відповідну перевірку громадян на потребу. Соціальна підтримка надається тим групам населення, чії доходи нижчі від мінімальних життєвих стандартів [25].

Ця допомога є важливим елементом соціальної політики боротьби з бідністю, забезпеченням мінімального гарантованого доходу людей, реалізацією їхнього права на життя. Соціальна підтримка здійснюється не лише за допомогою матеріальних засобів, а й включає різноманітні форми діяльності соціальних служб з надання сприяння та послуг окремим особам або групам населення для подолання ними життєвих труднощів, підтримки соціального статусу, адаптації в суспільстві.

Регіональна система соціального захисту включає комбінацію двох складових: єдиної скоординованої загальнодержавної соціальної політики, що здійснюється на території регіону та соціальної політики, що реалізується регіональними органами державного управління. Соціальна політика у її регіональному розрізі включає територіальну розверстку республіканського соціального бюджету виходячи з єдиних узгоджених принципів. Для окремих регіонів застосовується диференційований підхід під час вирішення специфічних проблем соціального захисту (демографічних, трудових, екологічних та інших) [26].

Таким чином, соціальний захист є важливою і значущою технологією забезпечення соціальної безпеки, що дозволяє узгоджувати інтереси особистості, держави та суспільства, активізувати соціальну активність громадян та організацій, посилювати адресну спрямованість заходів, що

проводяться, тобто забезпечувати повніше соціально справедливе задоволення потреб найбільш уразливих верств населення.

1.3. Інституціональна система соціального захисту населення

Виникнення самого поняття «система соціального захисту населення», а також поетапне та еволюційне її реформування на основі «системи соціального забезпечення», що існувала в радянський період, пов'язані з необхідністю компенсувати населенню ті втрати, які воно зазнало в результаті проведення ринкових реформ. У ринкових країнах це поняття виникло вже наприкінці ХІХ ст. і було основним атрибутом соціальної політики держави протягом усього ХХ ст., означаючи позицію держави щодо надання громадянам країни соціальних гарантій у підтримці певного рівня добробуту.

Призначення системи соціального захисту проявляється у її функціях: економічної, політичної, демографічної, соціально-реабілітаційної. Економічна функція виявляється у наданні матеріальної підтримки громадянам у важкій життєвої ситуації, у сприянні розвитку суспільного виробництва в цілому та окремих галузей народного господарства, економічному підйому, підвищенню добробуту населення тощо [27].

Політична функція спрямовано зближення соціального рівня різних верств населення, створення умов, які забезпечують гідне життя кожній людині, покликана стабілізувати суспільні відносини. Демографічна функція «сприяє стимулюванню зростання народонаселення країни, відтворенню здорового покоління, зростанню тривалості життя громадян» [27].

Соціально-реабілітаційна функція «пов'язана із задоволенням специфічних потреб людей похилого віку та непрацездатних громадян. Вона виражається у створенні умов, що сприяють збереженню їх правового статусу та охороні здоров'я всіх громадян. У період початку ринкових відносин нашої країні з появою економічної нестабільності, інфляції, зубожінням значної частини населення, посиленням розшарування суспільства, зростанням

кількості безробітних, біженців, вимушених переселенців, осіб без певного місця проживання дуже гостро постала проблема забезпечення соціальної захищеності громадян. Вирішити її в рамках однієї галузі - соціального забезпечення неможливо, оскільки вона виходить одночасно на кілька галузей соціальної політики» [28].

Питання соціального захисту у ринкових умовах стають предметом піклування різних напрямів соціальної сфери. Це означає, що поняття «соціальний захист» значно ширше за поняття «соціальне забезпечення», оскільки останнє входить до категорії першого.

Соціальна держава (від нім. Sozialstaat) особливий тип сучасної високорозвиненої держави, в якій забезпечується високий рівень соціальної захищеності всіх громадян за допомогою активної діяльності держави щодо регулювання соціальної, економічної та інших сфер життєдіяльності суспільства, встановлення у ній соціальної справедливості та солідарності. Соціальна держава є результатом зближення цілей та гармонізації відносин державних інститутів та суспільства [29].

Процес становлення соціальної держави можна розглядати на наступних рівнях:

- на науковому – як ідею та її розвиток у різних концепціях;
- на нормативному – як конституційний принцип, закріплений в Основному законі держави;

на емпіричному – як реальну практику діяльності державних інститутів щодо вирішення соціальних проблем суспільства. Поняття «соціальна держава» було висунуто німецьким державознавцем і економістом Лоренцем фон Штейном (1815-1890) під впливом філософії Гегеля, французьких соціалістичних доктрин і в результаті аналізу розвитку капіталізму в Німеччині [30]. Він вважає, що функції держави полягають:

- у відновленні рівності та свободи;
- у здійсненні економічного та суспільного прогресу всіх громадян.

Потужним поштовхом для подальшого розвитку теорії та практики соціальної держави послужили світову економічну кризу 1929-1933 рр., що почалася в США і 2-а світова війна. «Новий курс» президента США Ф. Рузвельта включив законодавче закріплення права робітників на колективний договір і організацію профспілок, загальнодержавні заходи щодо боротьби з безробіттям, допомогу фермерам, рішучі кроки в напрямку соціального забезпечення, ліквідації дитячої праці та скорочення робочого дня, введення пенсії по старості [31].

Успішне функціонування сучасної соціальної держави можливе лише на основі високорозвиненої, ефективної, соціально орієнтованої економіки.

1. В економічній політиці соціальна держава має поєднувати і заходи державного регулювання, заохочення конкуренції та розвиток особистої ініціативи громадян щодо забезпечення свого добробуту.

2. У політичній сфері необхідний консенсус головних політичних сил щодо основних цілей та завдань розвитку даного суспільства, що склалася система діяльності соціальних інститутів. Це дозволяє забезпечувати наступність соціальної політики держави у випадках демократичної зміни правлячих партій, урядів та вищих державних посадових осіб.

3. Духовна атмосфера у соціальній державі має характеризуватись розвиненим почуттям громадянськості, соціальної солідарності та гуманізму [32; 92; 104].

Кінцевою метою розвитку соціальної сфери соціальної держави має стати затвердження принципу соціальної справедливості, яка в даному контексті означатиме:

- по-перше, гарантії для кожної людини на працю відповідно до її здібностей та кваліфікації, на оплату праці залежно від її якості та кількості, на можливість самозабезпечення та підвищення свого добробуту;

- по-друге, створення рівних стартових можливостей усім членам суспільства через систему виховання, освіти та соціальної підтримки; перехід

від політичної та правової рівноправності громадян до їх соціальної рівноправності;

- по-третє, забезпечення силами державних та громадських інститутів прийняттого рівня життя для слабких верств та окремих громадян, які не мають змоги працювати та самостійно підтримувати свій життєвий рівень [33; 55].

Реформи соціального законодавства проводили ліві сили – партії соціалістичної орієнтації та профспілки, а також ліберальні та консервативні партії, які змушені враховувати у своїй політиці запити та вимоги незаможних. Ідеї держави процвітання і сам цей термін вперше з'явилися у суспільно-політичній думці Німеччини у 80-ті роки XIX століття. Прагнучи послабити вплив партії соціал-демократів, уряд О. фон Бісмарк підготував тоді серію законів про страхування робітничих промислових підприємств. Соціальна політика «була зведена до рангу офіційної доктрини Німеччини та отримала закріплення у Веймарській конституції 1919 р. – першої європейської конституції, яка наділила громадян соціальними правами (правами на об'єднання у профспілки, захист від безробіття, охорону здоров'я та працездатності)» [34].

З «кінця XIX ст. окремі заходи в галузі соціальної політики починають здійснювати й інші держави, проте її розвиток було перервано економічною кризою 30-х років. Під політикою соціального процвітання в 40-50-ті роки розуміли програми, спрямовані на досягнення високого життєвого рівня населення шляхом створення державних систем освіти, охорони здоров'я та підтримки житлового будівництва, а також надання допомоги громадянам, які не в змозі власними силами забезпечити мінімум доходів» [34].

Соціальна політика промислово розвинених країн знайшла свій відбиток у численних роботах, опублікованих у Великобританії та США, де за нею закріпилася назва «політика благоденства» (Welfare State). В «офіційних документах та законодавстві західних країн поняття держави благоденства використовується вкрай рідко. Найчастіше використовується термін соціальна

держава. Різні суспільно-політичні рухи та партії вкладають у поняття соціальної держави різний зміст» [35; 98].

Ідеологія ліберально-демократичних партій «трактують його як держава соціальних послуг. Ліберали вважають, що соціальна політика дозволяє стабілізувати розвиток суспільства, залагодити конфлікти, що виникають у ньому, і тим самим домогтися утвердження в суспільному житті відносин солідарності і партнерства» [36].

Соціальна держава, «писав західнонімецький юрист Е. Губер, є держава сучасної індустріальної епохи, яка прагне подолати у вигляді соціальної інтеграції конфлікт між індустріальним класовим суспільством і традиційною державністю» [36].

Найважливішими завданнями сучасної держави він називав «забезпечення повної зайнятості та умиротворення суспільства. Ідеологи неолібералізму висувують гасла суспільства з високим рівнем споживання, надання допомоги незаможним, але уникають говорити про загальне благоденство, побоюючись породити у соціальних низів завищені очікування» [36]. Соціально-демократичні партії досліджують соціальну країну як ступінь власної мети – демократичного соціалізму.

Державна влада, «заявляють вони, покликана підготувати умови для переходу до соціальної демократії, за якої демократичні методи управління застосовуватимуться у всіх сферах життя. Одночасно наголошується, що соціальна політика є не послугою чи милістю з боку держави, а її прямим обов'язком, що впливає з наданих громадянам соціальних прав» [36]. Теоретики соціал-демократії розробляють ідеї правової соціальної держави, відповідальної перед своїми громадянами, і покладають нею широке коло завдань, до затвердження у суспільстві відносин соціальної справедливості.

Одним із творців теорії держави процвітання був шведський економіст і державний діяч Карл Гуннар Мюрдаль (1898-1987), автор відомої книги «За межі держави процвітання». Суть «теорії суспільного благоденства полягає в тому, щоб мирно і без революції – а фактично натомість революції – проводити

в капіталістичній державі скоординовану публічну політику, і до того ж з такою ефективністю, яка поступово привела б економіку країни у відповідність до інтересів більшості громадян» [37].

Соціальність спочатку властива державі. Воно поступово визрівало спочатку, мабуть, у порівняно невеликих спільнотах людей, по-перше, зокрема для вирішення «спільних справ», а, по-друге, для введення неминучої змагальності об'єктивно нерівних індивідів та їх груп у певні межі (у тому числі правові).), щоб їх протиборство не призвело до анархії та розпаду самого суспільства [39].

Вже в давнину держава мала деякі елементи загальної соціальної діяльності (наприклад, створення зрошувальних систем для землеробства в країнах Сходу) та зачатки соціально-адресних заходів (наприклад, закят – 5% податок з майна багатих на користь бідних за мусульманським правом), в умовах раннього капіталізму стали іноді прийматися правові акти, віддалено схожі зародки соціального законодавства. У міркуваннях мислителів різних епох (особливо у творах утопістів) були міркування про елементи соціальної держави, проте фактично на початок ХХ ст. панувала ідея «держави-нічного сторожа», охоронця, що не втручається в економічні та соціальні відносини.

Висновки до розділу 1

У період різких змін політичної, економічної та соціальної ситуації відбулися значні зміни життєвих умов всіх верств населення. Демократизація та ринкова економіка зіграли істотну роль становленні соціальної політики сучасної держави. У свою чергу, саме за станом соціальних проблем громадяни судять про спрямованість та ефективність проведених реформ. Проте з низки причин на початковому етапі реформування соціальні питання було відкладено на другий план, результатом чого стало катастрофічне падіння життєвого рівня населення, що супроводжувалося різкою соціальною диференціацією суспільства.

Незважаючи на вжиті останніми роками заходи щодо вдосконалення державної соціальної політики, які призвели до певного підвищення рівня життя, більшість громадян, як свідчать численні соціологічні опитування, стурбовані тими процесами, які продовжують відбуватися у соціальній сфері. Більше того, низка вже здійснених або реформ, що перебувають у процесі реалізації, викликає негативну реакцію і негативно позначається на рівні довіри до політичної влади. При цьому особлива стурбованість пов'язана з низьким рівнем ефективності інституту соціального захисту населення від ризиків, що породжуються ринковою економікою, що особливо стало помітним в умовах світової кризи.

Модернізація країни неможлива без надання всім громадянам адекватних можливостей розвитку та забезпечення рівних умов життєдіяльності. Звідси особливу значущість набувають зусиль держави, які вживаються для гарантування соціального захисту всім, проте їх ефективність безпосередньо залежить від ступеня наукової обґрунтованості рішень, що приймаються в цій сфері. Не відбулося формування досить чітких підходів до реформування системи соціального захисту, що склалася, для якої характерні надзвичайно висока патерналістська роль держави і вкрай слабо позначені громадські інститути. Протягом останніх років соціальний захист населення орієнтувався на адресне оперативне вирішення найгостріших, кризових, життєвих проблем окремих категорій громадян на заявній основі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

2.1. Оцінка світового досвіду функціонування органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення

Серед різноманіття національних систем соціального захисту, на перший погляд, важко виділити схожість, проте можлива їх типологізація. Сьогодні в усьому світі набула широкого визнання класифікація основних моделей соціальної держави, розроблена Г. Еспінг-Андерсеном. Дана класифікація проведена на основі відмінностей у підходах держави до сфери соціального захисту, в якій виділені найбільш поширені на сьогоднішній день моделі соціальної держави, це: ліберальна модель, консервативна або корпоративна (в іншому варіанті континентальна або бісмарківська) модель та соціал-демократична або солідарна модель. Крім того, існує також південно-європейська або рудиментарна модель соціального захисту (табл. 2.1). Аналіз моделей соціальної держави, що кожній з моделей притаманні свої особливості та варіанти соціальної підтримки [41; 78; 95; 105].

Так, ліберальна модель, що закріпилася в країнах Північної Америки (США, Канада), в Австралії та Сполученого Королівства, формувалася в умовах панування приватної власності, переважання ринкових відносин і під впливом ліберальної трудової етики. Ця модель функціонує за умови мінімального втручання держави в ринкові відносини та за обмеженого застосування заходів державного регулювання, які не виходять за межі розробки макроекономічної політики [3]. У виробництві ВВП питома вага державного сектора мінімальна. У цих країнах розвинена система страхування, яка здійснює соціальну підтримку населення, а втручання держави у ці процеси зведено до мінімуму та обмежене лише регулюванням гарантій. Страхові виплати та трансферти

населенню (кошти, що перераховуються з державного бюджету громадянам країни у вигляді субсидій та допомог) за розміром невеликі, фінансова допомога населенню надається адресно і після ґрунтовної перевірки матеріального стану одержувача. Допомога встановлена у розмірі, який стримує подальше збіднення громадян, але не усуває його. Логіка такої політики полягає в тому, що стан бідності є результатом особистого вибору людини і держава не втручається в процес формування індивідуального добробуту [2; 42; 76; 97].

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика основних моделей соціальних держав за класифікацією Г. Еспінг-Андерсена

Модель	Країни	Особливості	Соціальна підтримка
Ліберальна	США, Японія, Канада, Сполучене Королівство, Ірландія	принцип загальності (охоплення всіх членів суспільства, які потребують матеріальної підтримки) та одноманітності соціальних послуг (рівний розмір пенсій та допомог, однаковість умов їх виплат)	за рахунок розвинених систем страхування та за мінімального втручання держави, що є регулятором певних гарантій
Корпоративна (консервативна)	Німеччина, Франція, Нідерланди, Швейцарія	сильна позиція держави, основні канали перерозподілу коштів знаходяться або в руках держави, або під її контролем	обов'язкове соціальне страхування, послуги, що спрямовуються на різні форми страхування: медичне, пенсійне та страхування з безробіття
Соціал-демократична	Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія	провідна роль держави у захисті населення	соціальні послуги гарантовані всім жителям країни та не залежать від зайнятості та сплати страхових внесків
Південно європейська (рудиментар)	Італія, Іспанія, Греція, Португалія	низький рівень соціального забезпечення з боку держави	соціальний захист є прерогативою сім'ї та родичів

Корпоративна (консервативна) модель (деякі вчені називають її континентальною або бісмарківською) поширена в країнах Європи (Німеччина, Франція, Нідерланди, Швейцарія), де національна економіка є соціально

орієнтованою. Держава тут утримує сильніші позиції і є гарантом виконання зобов'язань з боку органів соціального страхування у разі виникнення останніх фінансових труднощів. Відрахування з державного бюджету можна порівняти зі страховими внесками роботодавців та працівників, а основні канали їх перерозподілу належать державі або контролюються ним. У той же час держава сприяє тому, щоб матеріальна підтримка населення виявлялася системою страхування, що зумовлює розміри соціальних допомог, які пропорційно залежні від доходів громадян і, відповідно, від розмірів відрахувань на страхові платежі [43].

Страхові каси являють собою саморегульовані організації, що можна віднести до їх відмінних особливостей. Ці організації перебувають у віданні власників підприємств і профспілок, які представляють інтереси працівників, а керівництво страховими касами здійснюється спільно. У разі безробіття розміри гарантованих виплат визначаються строком трудового стажу, а строки виплат залежать від величини та тривалості сплати страхових внесків, а також віку працівника. У більшості країн період виплати допомоги з безробіття збільшено для осіб віком понад 50 років. Крім того, держава вживає заходів проти засилля дешевої робочої сили на ринку праці. У Німеччині, Франції, Нідерландах, Данії та Бельгії основою системи профілактики бідності є обов'язкове визначення з боку роботодавців розміру мінімальної заробітної плати, яка має бути достатньою, щоб задовольняти основні потреби працюючих. Тому мінімальна у Франції заробітна плата становить близько 60 %, а в інших країнах – близько 50 % від середнього рівня [51].

Соціал-демократична (солідарна) модель соціальної держави властива країнам Північної Європи (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія). У цих країнах соціальний захист населення під повним контролем держави. Серед завдань соціальної політики держави найбільш пріоритетними є досягнення загальної зайнятості та вирівнювання рівня доходів серед усіх категорій громадян.

Державний сектор економіки з дуже високим рівнем оподаткування є фінансовою основою соціальної сфери. Так, питома вага витрат держави у

загальному обсязі ВВП у Швеції становить 66 %, у Данії – 61 %, у Фінляндії – 56 %, причому більша частина витрат призначена для потреб соціальної сфери. Значна частина потреб соціальної сфери – трансферти, завдяки яким відбувається перерозподіл національного продукту на користь найменш забезпечених верств населення [44]. Високий рівень соціального захисту звело показники бідності у країнах до найнижчих у світі. Соціальна політика заснована на тому, що бідність є хворобою суспільства і бідними громадяни опиняються в результаті ринкового процесу, не встигнувши пристосуватися до умов ринку праці, що змінився.

Для південно європейської (рудиментарної) моделі соціального захисту, поширеної в Італії, Іспанії, Греції та Португалії, характерний відносно низький рівень соціального забезпечення, а соціальний захист є прерогативою сім'ї та родичів. На відміну від інших моделей, південно-європейський варіант можна розглядати швидше як модель, що розвивається, яка не має ясної організації. Відмінною рисою цієї моделі є асиметрична структура витрат соціального спрямування. Так, в Італії найбільшу частину соціальних витрат становить пенсійне забезпечення, частка якого становить 14,7% від ВВП (в середньому по Європі – 12,5%), тоді як на освіту, політику, сферу зайнятості та підтримку сім'ї витрачається всього близько 1% від ВВП [45; 46; 47; 48].

Оскільки невід'ємна умова розвитку держави – це її розвиток у соціальній сфері. Адже згідно з теорією соціальної держави, якою є наша країна, головним завданням є забезпечення гідного рівня життя. Без збалансованої соціальної політики держава ніколи зможе досягти потрібного рівня соціального розвитку. Однак соціальна політика може реформуватися роками, а результати її дії так і не покращать суспільний стан. І тут необхідний повний аналіз соціальної сфери. Необхідно знати, у чому полягають головні недоліки, які сторони стабільно розвиваються і вимагають мінімального втручання. Також потрібно розуміти, які заходи слід виключити за непотрібністю, а які заходи потрібно розвивати для підтримки стабільності в тому чи іншому напрямку.

Важливою частиною у формуванні соціальної політики держави є розгляд та аналіз досвіду у соціальній сфері зарубіжних країн. Адже, незважаючи на те, що у всіх соціальних держав один напрямок – грамотне здійснення соціальної політики, вони здійснюють його кожне по-своєму. Кожна країна крім спільних методів та схем реалізує свої власні програми та заходи. Але це не означає, що те, що придумано та успішно реалізовано в одній державі, не може бути застосоване у соціальній політиці іншої. А на сьогоднішній день в умовах глобалізації, що наростає, обмін досвідом у соціальній сфері є важливим етапом у формуванні соціальної політики кожної країни.

Німецька модель соціально-економічного розвитку може вважатися однією з найкращих політик ХХ ст. Починаючи з 1960-х р. німецький досвід перейняла Японія, а нині Німеччина є світовим лідером за середньодушовими доходами, а також за обсягом експорту та обсягом соціальних витрат. Корінні зміни в політиці соціальної сфери Німеччини почалися ще на початку 1950-х. Стратегія відрізнялася застосуванням нових інструментів, створюють необхідні умови економічного зростання, отже, для доходу всього суспільства [49].

Тоді основою німецької соціальної політики ліг принцип не розподілу соціальних благ, а створення умов діяльності індивідів, здатних створювати ці блага і піклуватися себе.

Сьогодні частка соціальних послуг у сукупному громадському продукті Німеччини понад 30%. Близько третини послуг посідає пенсійне страхування, понад 20% на страхування у разі хвороби, запропоноване законом. Відповідно до Конституції Німеччина є демократичною та соціальною державою. Вища мета соціальної держави – це не всебічне забезпечення та обслуговування людини, а саме навпаки, воно будуватиметься на індивідуальних домаганнях, здобутих внаслідок власної праці. У зв'язку з цим було розроблено безліч соціальних законів: забезпечення хвороби, старості, у зв'язку з нечастим випадком, допомоги на дітей, часткова оплата житла, допомоги по безробіттю.

Але варто зазначити, що, незважаючи на високі стандарти соціальної допомоги, сучасна німецька соціальна політика переживає якусь кризу. Це

швидше за все пов'язано з тим, що податковий «тягар» досягає 80% доходів населення, розподіл діє неефективно, високе безробіття має постійний характер, якість громадських послуг не відповідає часу. Отже, почали з'являтися численні «лазівки» в обхід податкової системи [50].

Тривалість життя у Німеччині справді висока. Як зазначають експерти ООН, Німеччина за рівнем життя поступається лише Швеції та Норвегії. Але не лише в цьому полягають проблеми пенсійної системи. Низький рівень ставлення середньої пенсії до середньої зарплати одна із недоліків пенсійної системи. Міжнародна організація праці рекомендує підтримувати значення цього індексу лише на рівні 40%. Але за статистичними даними цей коефіцієнт у 2019 р. становив майже 29%. У той час як у Португалії, Австрії він становить 80% середньої заробітної плати, у Німеччині та Франції в межах 60%, у США – 40-50%, а в Японії понад 30% [10].

Основна складова німецької пенсії за старістю – це державна пенсія. Вона заснована на принципі солідарності поколінь, тобто люди похилого віку отримують пенсію за рахунок внесків до пенсійного фонду тих, хто зараз працює. Ці внески становлять майже 20% від заробітної плати і їх сплачують застраховані працівники, отже, всі, хто працює за наймом, оскільки вони охоплені системою державного страхування.

У зв'язку з реальною ситуацією до, необхідно реалізувати деякі методи впливу, запозичені з німецького досвіду. Ці заходи дозволять знизити фінансове навантаження на пенсійну систему та збільшать її справедливість:

- 1) підвищення пенсійного віку, як було зазначено вище. Але стосовно жінок, оскільки тенденції тривалості зростання чоловіки немає позитивних прогнозів;
- 2) збільшення страхового стажу, який буде необхідний отримання пенсії;
- 3) заохочення добровільного приватного страхування;
- 4) ухвалення деяких законодавчих актів, що гарантують виплату накопичених коштів;
- 5) підвищення ефективності управління пенсійними накопиченнями;

б) облік заробітку протягом усього періоду праці для досягнення більшої справедливості у частині виплат [51; 63; 79; 96].

Подібний світовий досвід дозволить соціальній політиці виробити стійкий фундамент, який зможе забезпечити стабільність фінансового стану пенсійної системи та, відповідно, призведе до підвищення рівня життя. Серед країн із грамотною, найбільш оптимізованою соціальною політикою виділяється також Швеція. Ця країна стала першою у багатьох соціальних нововведеннях. Аналіз розвитку Швеції дозволяє зробити висновок, що вона побудована на ідеях кейнсiанства щодо ролі держави в економічній сфері.

Основоположником шведської моделі вважається Мюрдаль, який довів, що технічний прогрес має впливом геть розвиток соціуму. Стабільність у суспільстві було досягнуто за допомогою угоди між державою та підприємствами, найманими працівниками, які надавали взаємні поступки. Робітники відмовлялися від страйків, а держава у свою чергу реформувала соціальну сферу. Так сформувалася певна система, де держава мала максимальну міру втручання, але всі проблеми вирішувалися мирним шляхом [52, с. 5].

Основний інструмент швейної соціальної політики – страхування. Застосування страхових механізмів у системі соціального забезпечення надає однакові можливості отримання гарантованої соціальної допомоги, незалежно від причини звернення. Подібний захист поширений на всіх жителів Швеції незалежно від рівня доходів і тому називається загальною соціальною політикою. Але варто зазначити, що ряд соціальних виплат залежить зайнятості та ступеня необхідності. Але при цьому соціальна політика Швеції забезпечує високий рівень життя більшої частини населення. За часткою соціальних витрат у ВВП країна вийшла на перше місце.

У шведській моделі важливу роль відіграє зайнятість населення. Проте її забезпечують не профспілки, роль яких радше пасивна, а держава. Воно відповідає за економічну стабільність та повну зайнятість, тоді як профспілки за рівень заробітної плати.

Поєднання економічних заходів щодо підтримки загального попиту на робочу силу трохи нижче за рівень, який гарантує роботу всім і скрізь, а також активна селективна політика на ринку праці та в галузі соціальних гарантій, що підтримують слабкі групи населення – це сутність шведської моделі соціальної політики. Варто зазначити, що ринок праці у Швеції неймовірно гнучкий, оскільки витрати на перекваліфікацію та перепідготовку кадрів значно більші, ніж на виплату допомоги з безробіття [53].

Окрему увагу слід приділити системі соціального страхування. Право на безкоштовне медичне обслуговування гарантовано не державою, а обласними органами влади, які відповідають, щоб будь-який його мешканець мав доступ до якісного медичного обслуговування. Також Національна система страхування компенсує витрати на ліки та стоматологічні послуги. Але це виплати що неспроможні становити понад 1800 крон. Крім цього, громадяни, чий дохід перевищує 6 тисяч крон, застраховані національною системою страхування, яка гарантує допомогу по хворобі.

Цікавою є політика забезпечення безробітних у Швеції. Допомога з тимчасового безробіття становить 80% від втраченого доходу, хоча недавно цей відсоток був трохи вищим. У Швеції існують дві системи виплат допомоги з безробіття. Одна з них є добровільною та є страхуванням на випадок втрати роботи та фінансується спеціальними фондами, пов'язаними з профспілками. У цьому фонді близько 90% трудящого населення [54, с.21].

Сучасна пенсійна система Швеції зазнала чимало модернізацій, щоб бути такою, якою вона є сьогодні. Пенсійна система враховує доходи, отримані протягом усього життя, забезпечує гарантовану пенсію для тих, хто отримував низькі доходи або не отримував їх зовсім, а також включають до системи обов'язкових внесків внески до недержавних пенсійних фондів. Пенсійний вік становить 65 років. Орієнтир на загальний добробут дозволив Швеції розширити державний сектор економіки до неймовірних розмірів. Одна третина працездатного населення зайнята у державному секторі. Отже, це призвело до

високих ставок оподаткування. Але також це дозволило державі зосередити у своїх руках значні фінансові витрати та спрямувати їх на соціальні потреби.

Система соціального страхування фінансується за рахунок місцевих та федеральних податків. Здебільшого це внески з роботодавців, які обчислюються від фонду оплати праці. Громадяни, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю, самі оплачують витрати на своє соціальне страхування.

2.2. Дослідження функцій та повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення

Соціальна політика є одним із найважливіших складових діяльності нашого суспільства та перебуває у сфері його нагальних інтересів. Соціальна політика являє собою систему принципів, завдань і засобів, що забезпечують таке соціально прийнятне і допустиме, матеріальне, політичне, культурне становище соціальних груп і верств населення, у якому вони можуть реалізувати особисті інтереси та різними видами діяльності сприяти власному розвитку та розвитку суспільства загалом.

Найважливішим чинником економічного зростання держави є вдосконалення системи соціально-економічних відносин. Вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням рівня та вдосконаленням якості життя, реалізацією принципів соціальної справедливості є першочерговими для сучасної економіки та сприяють економічному зростанню та економічному розвитку держави. З метою удосконалення системи соціально-економічних відносин останнім часом проводиться реформа адміністрування.

Ця реформа спрямована на підвищення ефективності роботи органів державної влади, впровадження ефективних методик управління, що відповідають сучасним умовам, які забезпечують прозорість, відкритість, своєчасність та адаптивність системи державного управління стосовно запитів суспільства. Особливу увагу в системі державного управління приділяється

підвищенню ефективності на всіх рівнях влади та ефективної організації діяльності сфери державного та муніципального управління [55].

Формування ринкової економіки супроводжується нестабільною обстановкою у політиці, економіці, соціальній сфері та веде до наростання кризових явищ у всіх сферах життєдіяльності суспільства. У зв'язку з цим сьогодні в Україні особливу значущість набула проблема соціального розвитку та соціального захисту населення. Соціальний розвиток регіону має бути еволюційним процесом, тобто. задовольняти закону про підвищення потреб і сприяти відтворенню людського капіталу. У рамках соціального розвитку необхідно забезпечувати постійне підвищення якості та рівня життя, покращення якості послуг населенню та розвиток соціальної інфраструктури.

Рис. 2.1. Основні складові зведеного державного бюджету у 2021 р. [56; 78]

Задля більшої еволюційного соціального розвитку необхідна розробка соціальної політики – політики соціального розвитку, яка має формуватися і реалізовуватися як самостійний напрямок. Кожен окремий регіон може вести свою регіональну соціально-економічну політику, сприяючи врахуванню інтересів та потреб населення цього регіону.

Розвиток України в цілому і кожного окремого регіону, зокрема, неможливий без вирішення соціальних проблем населення, без урахування різноманітних потреб людей, розвитку їх здібностей і творчого потенціалу,

створення умов для здорового способу життя, стабільності в суспільстві, оскільки тільки у разі можна сподіватися подальший соціальний прогрес. Найважливішим механізмом сталого функціонування будь-якої держави, її регіональних структур є ефективна система соціального захисту населення (рис. 2.2).

У разі трансформації економіки питання розвитку соціального захисту населення важливі, вона є однією з найважливіших основ стабілізації, розвитку та ефективності соціально-економічної сфери. Основні цілі соціального захисту населення – позбавлення абсолютної злиднів, надання матеріальної допомоги населенню в екстремальних умовах, сприяння адаптації соціально-уразливих груп населення до умов сучасної економіки, збереження та забезпечення нормального соціального становища, гідного рівня життя населення [10].

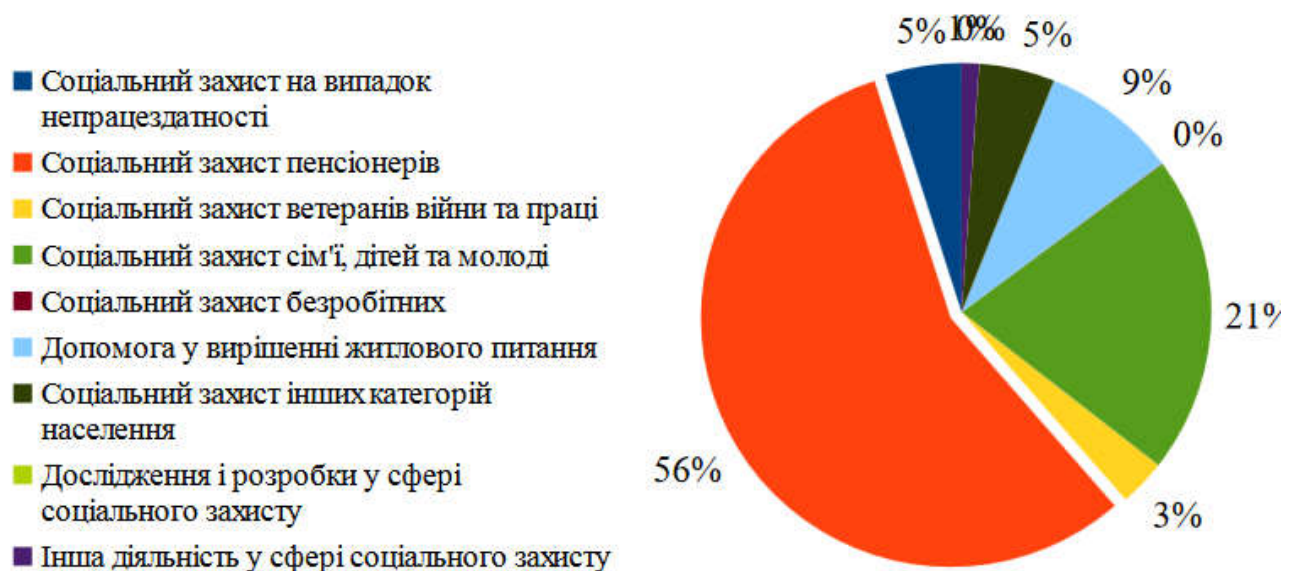

Рис. 2.2. Структурність видатків державного бюджету на соціальний захист населення у 2021 р. [57; 81; 103]

У світі робота системи соціального захисту населення має значення, як основна частина добробуту громадян. На основі проведеного аналізу суб'єктів України та зарубіжної роботи соціальних служб, з'ясувалося, які соціально-економічні зміни впливають на реформи в даній сфері. До них відносяться: низький рівень життя населення та його погіршення; інфляція, як наслідок,

підвищення цін; затримка чи невиплата заробітної плати; низький рівень пенсійних виплат та інші.

Важливим інститутом соціальної підтримки є пенсійне забезпечення. Проведений аналіз Пенсійного Фонду України за 2016-2021 рр. показує, що останніми роками зросли витрати на пенсійне забезпечення населення у 2,4 рази. Цю ситуацію посилює запровадження додаткових соціальних виплат до пенсії та валоризація, що спричинило зростання витрат Пенсійного Фонду ще на 10 %. З 2016 р. зростання витрат продовжується. Також зазначимо, що пенсійна система нашої країни не є ефективною або мало ефективною порівняно з країнами ОЕСР [58]. Ефективність пенсійної системи визначається середнім коефіцієнтом заміщення, який визначається співвідношенням середньої пенсії та середньої заробітної плати. У цих країнах середній коефіцієнт заміщення дорівнює 53%, нашій країні цей показник дорівнює 36,6% [105]. Важливими чинниками є якість життя, розмір пенсії, матеріальне благополуччя і рівень охорони здоров'я в країні. Максимальне значення цих факторів до 100%. У нашій країні якість життя оцінюється на 58 %, розмір пенсії – 41 %, матеріальний добробут – 47 % та рівень охорони здоров'я – 36 %. Загальна оцінка – 45%. Порівняйте, підсумкова оцінка Норвегії становила 86 % [106].

Сенсом соціальної політики органів місцевого самоврядування є підтримка відносин як між соціальними групами, так і всередині них, забезпечення умов для підвищення добробуту, рівня життя членів суспільства, створення соціальних гарантій у формуванні економічних стимулів для участі в громадському виробництві. При цьому слід зазначити, що соціальна політика держави, яка виступає як складова частина заходів, які проводяться державою з метою регулювання умов громадського виробництва в цілому, тісно пов'язана із загальноекономічною ситуацією в країні.

Практика проведення соціальної політики у розвинених країнах виробила кілька напрямів у її реалізації, такі як: соціальне страхування, соціальний захист громадян, регулювання зайнятості населення, політика держави у

формуванні доходів, пенсійна система, реформування системи соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальна сфера)) та ін. Соціальне страхування – один з найважливіших напрямів у соціальній сфері. В основі стратегії формування системи соціального страхування повинні лежати принципи співпраці, взаємовигідного соціального партнерства та солідарності, відповідальності між органами влади та різними частинами громадянського суспільства [59].

За змістом соціальне страхування вимагає включення як грошових виплат, компенсацій, а й оплати послуг з лікування, медико-соціальної реабілітації, зокрема профілактично-психологічної, соматичної. Соціальне страхування – механізм реалізації соціальної політики держави, основа організації соціального захисту населення. Соціальне страхування є також «формою соціального захисту економічно активного населення від різних ризиків, пов'язаних із втратою працездатності, на основі колективної солідарності відшкодування збитків» [60].

Існують три форми організації систем соціального страхування:

- 1) колективне (страхування, що організується профспілками);
- 2) державне
- 3) змішане (засноване на взаємодії держави та профспілок) [61].

Система соціального страхування будується на певних принципах. Перше воно має законодавчу основу. Друге, воно є обов'язковим для осіб, які працюють в умовах ризику. Третє, система соціального страхування передбачає участь держави у фінансуванні відповідних виплат. Робиться це у формі зниження виплачуваних самим працівником сум, або з допомогою підвищення запропонованих державою посібників. Четверте, система соціального страхування орієнтується на допомогу насамперед слабким у економічному відношенні членам суспільства.

Соціальний захист підтримує малозабезпечені верстви населення і тих, хто не включений у громадське виробництво, а також захист осіб, які працюють за наймом через державну регламентацію режиму праці та оплати, прав

працівника. Ця сторона соціального захисту визначається рівнем економічного розвитку країни, співвідношенням політичних сил та рівнем самосвідомості.

Система соціального захисту включає обов'язкові види соціального страхування, добровільні види; державну систему соціальної допомоги та програми соціальної допомоги підприємств. Іншим найважливішим напрямом соціальної політики є політика зайнятості. Під рівнем зайнятості розуміється відсоток чисельності робочої сили, що має роботу зараз [62].

Органи місцевого самоврядування у своїй політиці прагнуть досягнення повної зайнятості. Причому в цьому контексті під цим поняттям мається на увазі не використання економікою всіх наявних ресурсів для виробництва товарів і послуг, а такий рівень зайнятості, коли існує лише фрикційне і структурне безробіття.

Фрикційне безробіття – безробіття, пов'язане з добровільною зміною робітниками місця роботи та періодами тимчасового звільнення; тимчасова незайнятість у періоди переходу робітників з однієї роботи в іншу [63].

Структурне безробіття – безробіття, що виникає внаслідок невідповідності кваліфікаційної структури робочої сили потребам виробництва [64]. Структурне та фрикційне безробіття утворюють природну норму безробіття.

Безробіття – одна з основних проблем ринкової економіки, вирішувати яку має держава [65].

З метою регулювання зайнятості держава робить наступні дії:

- скорочує тривалість робочого тижня в періоди масового безробіття;
- рекомендує проводити на підприємствах «розподіл робочих місць» між співробітниками (дні збільшення зайнятості);
- достроково звільняє на пенсію держслужбовців передпенсійного віку;
- створює нові робочі місця та організує громадські роботи в галузі інфраструктури, особливо для хронічно безробітних та молоді;
- обмежує імміграцію, стимулює репатріацію іноземних робітників зниження пропозиції робочої сили ринку праці [66].

Все більш важливого значення набуває:

- 1) створення бірж праці;
- 2) реалізація програм, спрямованих на підготовку та перепідготовку робочої сили [67].

Наступний напрямок – це політика органів місцевого самоврядування у формуванні доходів. Доходи між різними верствами населення розподіляються нерівномірно, тобто. Існує диференціація доходів – відмінності в рівні доходів на душу населення або на одного зайнятого. Тому держава проводить політику у формуванні доходів.

Нерівність доходів притаманно всім економічним систем. Для кількісної оцінки диференціації доходів застосовують різні показники. Ступінь нерівності доходів відображає крива Лоренца, при побудові якої по осі абсцис відкладаються частки сімей (у відсоток від загального їх числа) з відповідним відсотком доходу, а по осі ординат – частки доходів сімей, що розглядаються (у відсоток від сукупного доходу) [68].

Державна політика доходів полягає у перерозподілі їх через держбюджет шляхом диференційованого оподаткування різних груп одержувачів доходу та соціальних виплат. При цьому значна частка національного доходу переходить від верств населення з високими доходами до верств з низькими доходами.

Наступний напрямок соціальної політики – пенсійна система. Суть її полягає в тому, що окрім мінімальної, так званої базової пенсії, яку всім платить держава, люди отримують ще й особисті надбавки залежно від рівня заробітної плати, стажу роботи. Але це у деякому наближенні існувало і 20 років тому.

А кілька років тому держава запровадила інвестиційну (накопичувальна) частина, яка вкладається в інструменти фондового ринку. Зазвичай пенсійна система має кілька рівнів. В Україні їх два обов'язкові пенсійні системи (ОПС) і добровільні пенсійні системи (ДПС). У першій у примусовому порядку беруть участь усі працюючі люди 1967 року народження та молодші. У добровільній можуть брати участь усі охочі [68].

Політика у сфері житлового господарства сприймається як елемент соціальної політики, покликаний забезпечити необхідні житлові умови. Легко і швидко вирішувані житлові проблеми посилюють територіальну рухливість робочої сили, що за умов істотних структурних зрушень набуває особливої значущості, бо підвищує ефективність виробництва. Політика держави у галузі охорони здоров'я зводиться до забезпечення умов збереження здоров'я населення. У сучасних умовах це завдання вирішується у таких напрямках:

- запобігання масовим епідеміям;
- забезпечення доступності якісної та своєчасної медичної допомоги;
- пропаганда здорового способу життя тощо [69].

Можна зазначити, що політика в галузі охорони здоров'я тісно пов'язана з таким елементом соціальної політики, як регулювання доходів населення, оскільки саме від їхнього рівня багато в чому залежить доступність медичних послуг. Як показує практика, розвинені органи місцевого самоврядування прагнуть забезпечити мінімальний безплатний перелік медичних послуг населенню (наприклад, надання швидкої допомоги), але більшість із них все ж таки опиняються на платній основі.

2.3. Організація та функціонування органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення

Найбільш масштабним завданням соціально орієнтованої економіки держави є діяльність із соціального захисту всіх верств суспільства та з вироблення стратегії ефективної соціальної політики. Формою її реалізації виступає фактичний спосіб дій держави, втілений соціальну політику. Соціальна політика – це політика, спрямовану зміну рівня життя та якості життя населення, пом'якшення протиріч між суб'єктами ринкової економіки та попередження соціальним конфліктам на економічних засадах.

Сутнісна характеристика соціальної політики полягає у підтримці відносин, як між соціальними групами, так і всередині них, у забезпеченні умов

підвищення добробуту, рівня життя членів суспільства, у створенні соціальних гарантій, формуванні економічних стимулів для участі у суспільному виробництві. Велике значення має якісне управління соціальною сферою усім рівнях громадської влади [70].

Соціальну сферу прийнято представляти як наступних основних компонентів:

- 1) зайнятість умови праці та відпочинку;
- 2) рівень матеріального добробуту населення;
- 3) забезпеченість житлом та побутові умови;
- 4) умови виховання, освіти та охорони здоров'я;
- 5) можливості освоєння духовних цінностей;
- 6) доступність участі в управлінні суспільними справами [71].

На практиці соціально вразливими в Україні вважаються:

- сім'ї з низьким грошовим доходом на члена сім'ї (найчастіше це багатодітні сім'ї);
- сім'ї, що втратили годувальника; - матері, які виховують дітей поодиночі;
- інваліди;
- люди похилого віку;
- пенсіонери, які отримують недостатню допомогу;
- студенти, які живуть на стипендію;
- безробітні;
- особи, які постраждали від стихійних лих, політичних та соціальних конфліктів, незаконного переслідування [72].

У ряді випадків до соціально вразливих верств відносять дітей. Всі ці люди потребують соціальної підтримки з боку суспільства, держави, органів місцевого самоврядування. Організаційна структура органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення та форма фінансування сформована та подана на рис. 2.3 та 2.4.

Після проведення курсу ринкових реформ на рубежі XXI ст. з'явилися такі негативні наслідки у соціальній сфері, як нерівність у рівні життя між

різними верствами та регіонами; наростання масштабу прихованого безробіття; мізерний рівень пенсії; ослаблення трудової мотивації; гострий дефіцит коштів у освіті, охороні здоров'я, культурі; криміналізація суспільних відносин.

Виходячи з цього, можна виділити основні проблеми у соціальній політиці. По-перше, загострення ситуації у житлово-комунальному господарстві. На сьогоднішній день проблема стану та розвитку ЖКГ є однією з найгостріших проблем нашого суспільства. Це підтверджують і опитування громадської думки: якщо раніше на першому місці серед питань соціальної напруги стояли зарплати, пенсії та ліки, то зараз все це відходить на другий план, на перше місце виходять проблеми сфери ЖКГ.

Рис. 2.3. Організаційна структура органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення [73; 89; 97; 109].

За минуле десятиліття суттєво збільшився знос житлового фонду та комунальних об'єктів, що призвело до збільшення обсягів ветхого та аварійного житла, зниження надійності, екологічної безпеки експлуатації інженерних систем, підвищення поточних витрат на їх утримання.

Рис. 2.4. Компонентна структура фінансування місцевого самоврядування у сфері соціального забезпечення [74; 84; 96; 102; 106; 113].

Проблема, пов'язана з невідповідністю кількісних та якісних параметрів збудованого житла платоспроможному попиту населення. Основною причиною цього процесу є обмежені можливості залучення прямих державних, муніципальних та приватних інвестицій, відсутність кредитних ресурсів. Вартість нового житла не відповідає платоспроможному попиту споживачів. Проблема низької доступності житла для громадян з низьким та середнім

рівнем доходу та пов'язана з нею проблема виконання державою своїх зобов'язань щодо забезпечення житлом певних категорій громадян.

Вирішення нагальних проблем розвитку житлової сфери потребує значних інвестицій. Концепція житлової політики на основі аналізу ситуації та проблем, що існують у житловій сфері, передбачає визначення пріоритетів житлової політики органів державної влади, шляхів, методів та механізмів вирішення проблем у житловій сфері. Концепція житлової політики передбачає об'єднання всіх її складових у єдине ціле і конкретизує основні напрями житлової політики, визначені федеральною цільовою програмою з урахуванням особливостей розвитку житлової сфери за сучасних економічних умов [75].

Виходячи з цього, можуть бути запропоновані такі шляхи вирішення житлової проблеми:

- 1) розвиток сфери утримання та обслуговування житлового фонду;
- 2) реформування сфери житлового будівництва, землекористування та містобудівного регулювання;
- 3) розвиток ринку житла та фінансових механізмів, що забезпечують доступність житла;
- 4) реалізація зобов'язань щодо забезпечення житлом окремих категорій громадян [76].

По-друге, нині пенсійна система України переживає важкий період і справедливо критикується з різних боків. Пенсіонери вважають її несправедливою через низькі розміри пенсії, а роботодавці вважають пенсійну систему дорогою та малоефективною, оскільки вносять чималі суми страхових внесків, які не забезпечують гідних пенсій робітникам [110].

В галузі охорони здоров'я можна виділити такі проблеми:

- доступність безкоштовної медичної допомоги;
- недостатня ефективність фінансування охорони здоров'я;
- брак кадрів;
- забезпечення лікарськими препаратами;
- якість послуг.

У зв'язку з існуючими проблемами існують такі шляхи вирішення:

1) підвищення реальної доступності медичної допомоги для широких верств населення: створення правових, економічних та організаційних умов для надання медичних послуг, види, якість та обсяги яких відповідають рівню захворюваності та запитам населення, сучасному медичному науці і технології, а також ресурсів, які мають держава і громадяни;

2) забезпечення збалансованості обсягів державних гарантій надання населенню безоплатної медичної допомоги із фінансовими можливостями держави;

3) розвиток механізмів, координації діяльності всіх ланок системи управління охороною здоров'я на основі запровадження комплексного територіального планування у охороні здоров'я та перегляду механізмів управління страховими фондами;

4) Реформування системи фінансування охорони здоров'я, що включає:

- забезпечення стійкості та прозорості багатоканальної системи фінансування сфери охорони здоров'я;

- запровадження механізмів фінансового планування та механізмів оплати медичної допомоги, що стимулюють зростання ефективності використання ресурсів у охороні здоров'я;

- завершення переходу до переважно страхової форми мобілізації фінансових засобів, для охорони здоров'я та до страхового фінансування медичних організацій;

- посилення державного регулювання платної медичної допомоги, що надається у державних та муніципальних медичних установах;

- поступову легалізацію співучасті населення в оплаті медичної допомоги;

5) проведення реструктуризації мережі медичних організацій;

6) забезпечення господарської самостійності державних та муніципальних медичних установ та розширення спектра організаційно-правових форм медичних організацій;

7) зміна підходів до організації та оплати праці медичних працівників;

8) створення раціональної системи державних гарантій лікарського забезпечення населення, розвиток наукових досліджень та технологічних розробок для покращення якості наданих медичних послуг та лікарських засобів;

9) зміцнення інститутів захисту прав пацієнтів та медичних працівників [77].

Динамічний розвиток освітньої сфери є запорукою поступального економічного та соціального розвитку країни. Зміст та технологія освіти повинні відповідати вимогам сучасного суспільства та економіки, механізми фінансування та державного управління – створювати сприятливі умови для розвитку системи освіти. Вимагають вирішення нагальні для громадян проблеми доступності та якості освіти. Якщо говорити про проблеми освіти у зв'язку із загальним економічним становищем у країні, то загалом вони зводяться до наступних трьох:

Що важча економічна ситуація у тій чи іншій країні, то більше й голосніше звучать у ній заклики до соціального захисту населення. Про такий захист наполегливо просять, його вимагають від уряду.

Слід перш за все зрозуміти, що якщо знизилося виробництво благ і послуг у країні, а допомога з-за кордону невелика і закупівлі з імпорту не здатні компенсувати таке зниження, якщо на додачу запаси та резерви доведені до мінімуму, то запобігти зниженню рівня життя, споживання практично неможливо. Така ж нереальна у умовах завдання повної соціального захисту від населення споживання благ і послуг загалом й у розрахунку одну людину. Гірше того, якщо ми спробуємо надати блага у потрібній, бажаній кількості одним, то наперед постраждають інші, кому ці блага не дістануться [79].

Таким чином, держава та громадяни зобов'язані осмислити, що поголовний соціальний захист населення від зниження рівня життя в умовах відсутності економічного піднесення неможливий. Правдивіше, вимовляти про соціальну підтримку часткових верств і груп населення, які найбільше потребують її. Такі категорії населення прийнято називати соціально вразливими верствами.

У широкому значенні слова соціально вразливими вважаються люди, які мають доходи нижче за прожитковий мінімум. Строго кажучи, при віднесенні тих чи інших груп людей до категорії соціально вразливих слід було б враховувати як їх поточні доходи, а й грошові заощадження, накопичене багатство, про майновий ценз. Однак оскільки отримати достовірні відомості про майновий стан людей важко, доводиться використовувати як критерій, що характеризує матеріальне становище людини, її офіційні грошові доходи [80].

У практиці соціально вразливими вважаються сім'ї з низьким грошовим доходом на члена сім'ї (найчастіше це багатодітні сім'ї), сім'ї, які втратили годувальника, матері, що виховують дітей поодинокі, інваліди, старі, пенсіонери, які отримують недостатню допомогу, студенти, що живуть на стипендію, безробітні, особи, які постраждали від стихійних лих, політичних та соціальних конфліктів, незаконного переслідування. Всі ці люди потребують соціальної підтримки з боку суспільства, влади, уряду.

Висновки до розділу 2

Здійснено аналіз соціальної підтримки, що може бути виявлена у найрізноманітніших формах: як грошова допомога, надання матеріальних благ, безкоштовне харчування, притулок, житло, медична, юридична, психологічна допомога, заступництво, опікунство, усиновлення. У соціальній сфері вагомим є питання щодо соціальної підтримки.

Основними стратегічними цілями соціальної політики держави на всіх рівнях господарювання є: поліпшення демографічної ситуації в країні; зниження соціальної та майнової нерівності; стабілізація чисельності населення.

Політика соціальної підтримки має пріоритетні напрями, до яких відносять: поліпшення соціального клімату у суспільстві шляхом зниження бідності. Основними факторами боротьби з бідністю є економічне зростання, а саме його високі темпи, та позитивні зміни у системі освіти та охорони

здоров'я; підвищення державної підтримки сім'ї, як інституту; допомога у реабілітації інвалідам; якісне соціальне обслуговування вікового покоління; розвиток недержавних некомерційних структур у сфері соціального забезпечення; ефективна соціальна підтримка осіб, які перебувають у складній життєвій ситуації.

Кожна країна сама для себе вирішує, за якою схемою здійснювати соціальний захист свого населення, звідки брати кошти фінансування для тих чи інших способів і методів соціального захисту. Також держава може обрати вдалу практику будь-якої іншої країни як приклад для наслідування, а при можливості та об'єднати свої ресурси з тією чи іншою країною для підвищення ефективності та якості задуманих програм соціального захисту громадян.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Механізми реалізації державної політики соціального захисту органами місцевого самоврядування

Підвищення ефективності діяльності у всіх сферах людської діяльності стають для України все більш актуальними. Сама категорія «ефективність» у всі часи була основною характеристикою успішності господарської діяльності, зокрема реалізації соціальної політики. Усі відомі методологічні підходи до оцінки ефективності поєднує уявлення про неї як про багатовимірну субстанцію, обумовлену змістом термінів «результати» та «витрати». Оцінюватиметься соціальна ефективність, що характеризує користь від здійснення діяльності різних суб'єктів господарювання для суспільства. Для цієї оцінки використовується критерій результативності як рівень досягнення цілей, визначаючи співвідношення фактичних результатів і результатів попереднього періоду.

Вся державна політика України початку ХХІ ст. має соціально спрямований характер. Нам ближчі такі трактування соціальної політики, які розглядають її як цілеспрямовану діяльність державних, громадських структур у соціальній сфері суспільства, пов'язану з регулюванням відносин основних соціальних груп та спільнот, узгодженням їх інтересів один з одним, а також основними інтересами та цілями суспільства, оптимізацією процесів соціальної диференціації та інтеграції. Діяльність ця, на нашу думку, має бути спрямована на забезпечення соціальної справедливості та соціального захисту [81].

Соціальна політика держави, як правило, виявляється у реалізації комплексу соціальних програм, кожна з яких спрямована на вирішення тієї чи іншої соціальної проблеми. Кожна з таких програм має перелік показників та їх цільових значень, які мають бути досягнуті внаслідок її реалізації.

Оскільки реалізації державних програм соціальної політики задіяні всі регіони та органи місцевого самоврядування, то важливою умовою успіху реалізації соціальної політики держави, з погляду управління, є моніторинг всіх етапах. Головне призначення моніторингу – давати своєчасну, об'єктивну інформацію щодо реалізації тих чи інших напрямів соціальної політики для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [82].

У досягненні соціальних ефектів, на нашу думку, можуть бути задіяні як федеральні, регіональні і місцеві владні структури, а й приватний бізнес, населення. Протягом останніх кількох років працює над вивченням проблеми оцінки результативності соціальної політики на різних рівнях: державному, регіональному, муніципальному.

Слід зазначити, що відповідно до ISO-9001 під результативністю в дослідженні ми розуміємо ступінь реалізації запланованої діяльності та досягнення запланованих результатів [83]. У рамках даного дослідницького проекту ми розуміємо під результативністю соціальної політики поліпшення (збільшення чи зменшення залежно від сутності показника) показників, що характеризують стан справ у тій чи іншій галузі соціальної сфери.

Відсутність системи показників для оцінки результативності соціальної політики на регіональному рівні та гостра необхідність удосконалення менеджменту у цій сфері зумовили вибір теми та відповідно забезпечили її актуальність [84]. Для оцінки результативності соціальної політики як на основі статистичних даних, так і за допомогою вивчення думки населення у дослідженні було виділено десять галузей соціальної сфери:

1. Охорона здоров'я.
2. Освіта.
3. Культура, дозвілля, спорт.
4. Доходи та матеріальний добробут.
5. Соціально-трудова відносина.
6. ЖКГ.
7. Демографія та сімейна політика.

8. Соціальний захист.
9. Екологічна політика.
10. Забезпечення правопорядку.

Динамічний розвиток освітньої сфери є запорукою поступального економічного та соціального розвитку країни. Зміст та технологія освіти повинні відповідати вимогам сучасного суспільства та економіки, механізми фінансування та державного управління – створювати сприятливі умови для розвитку системи освіти. Вимагають вирішення нагальні для українських громадян проблеми доступності та якості освіти [85].

Якщо говорити про проблеми освіти у зв'язку із загальним економічним становищем у країні, то в цілому вони зводяться до трьох:

1) недостатнє фінансування установ вищої, середньої та початкової професійної освіти (бюджетне фінансування здійснюється в кращому випадку на 40-50%);

2) погане матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу (за останні 10 років майже 90% навчальних закладів системи освіти не отримували із бюджету кошти на придбання нового навчально-лабораторного обладнання);

3) низька заробітна плата педагогів.

Як наслідок із зазначеного вище, помітним стало зниження якості освіти за основними рівнями:

загальне середнє – застаріла структура, перевантаженість шкільних програм;

початкове та середнє професійне – розрив навчально-виробничих зв'язків з базовими підприємствами;

вища – особливості створення недержавних вузів, запровадження «платної освіти», відкриття численних філій державних вузів, які не завжди якісно функціонують [86].

Платна освіта значною мірою виявилася неефективною через такі фактори, як:

- 1) більшість коштів від платної вищої освіти спрямовуються не для

підтримки державних вузів, а в недержавні, які не завжди забезпечують рівень якості освіти;

2) відсутність чіткого розмежування платних та безкоштовних освітніх послуг у дошкільній та шкільній освіті;

3) більшість коштів від репетиторства минає бюджети вузів та криміналізує процеси вступних іспитів [87].

Шляхи вирішення проблем у даній системі:

У загальній середній освіті:

- здійснення комплексу заходів, спрямованих на зміну соціального статусу вчителя;

- створення при загальноосвітніх школах опікунських рад;

- розробка стандартів утримання загальної освіти;

- розробка регіональних нормативів фінансування загальноосвітніх установ;

- акцент у діяльності школи виховання дітей, особливо – формування навичок здорового життя;

- широке впровадження у загальну освіту сучасних інформаційних технологій навчання, зокрема дистанційного» [88].

У вищій професійній освіті:

- розробка нового покоління державних стандартів вищої освіти з урахуванням сучасних та перспективних потреб держави, суспільства, особистості;

- підвищення ролі суб'єктів у визначенні структури та обсягів підготовки фахівців, та в оцінці якості роботи вузів (при атестації та акредитації, шляхом поточного контролю за виконанням освітніми установами ліцензійних вимог);

- розвиток практики з установи вузів суб'єктами та органами державної виконавчої влади;

- розробка нових, жорсткіших, вимог до атестації та акредитації вузів, насамперед – філій та недержавних;

- запровадження державних зворотних субсидій або освітніх кредитів для

здобуття вищої освіти (частково або повністю погашаються державою під час роботи випускника за державним розподілом);

- створення більш справедливого доступу до вищої освіти на основі експериментального відпрацювання системи єдиних державних іспитів» [89].

Щодо дошкільної освіти, то тут складається ситуація нестачі місць у дитячих садках. Останні кілька років у країні відбувся демографічний «бум». Але як водиться в нашій країні, ніхто не був готовий до цього. Із цього «випливають» деякі проблеми. Дітей багато, дитячих садків на всіх не вистачає, матері не можуть вийти на роботу, продуктивність праці падає. Крім того, за кілька років, коли сьогоднішні «дошкільнята» підростуть, країні загрожує нестача місць у школі. На підсумковому засіданні Держради це питання обговорювалося президентом: «Дещо краще справи в освіті, але проблем і в цій сфері ще дуже багато [90]. Одна з них, як це не дивно, пов'язана з демографією. Народжуваність підвищується, а темпи будівництва нових дитсадків досі залишають бажати кращого.

На даний момент в Україні існує проблема високого безробіття та низького рівня зайнятості населення. Найважливішим напрямом зменшення безробіття слід вважати розвиток самозайнятості населення. Звернення до цієї форми зайнятості пов'язане, перш за все, зі становленням ринкових відносин та необхідністю в цих умовах раціоналізації зайнятості, дослідження нових її форм.

Велике значення на вирішення проблем безробіття має розвиток громадських робіт. Досвід та практика зарубіжних країн показує, що за цей рахунок можна суттєво скоротити рівень негативних наслідків, пов'язаних із безробіттям. Громадські роботи, перш за все, підтримують прибутки безробітних. Іншим важливим напрямом мінімізації безробіття необхідно визнати організацію підготовки та перепідготовки кадрів.

Вирішення проблем безробіття нерозривно пов'язане з інвестиційною політикою держави. Успіх цієї діяльності може бути забезпечений лише у тому випадку, коли науково-технічна політика чітко визначає пріоритетні напрямки

та забезпечується їхнє фінансування.

Наступна проблема – формування доходів. Доходи населення України нерозривно пов'язані з рівнем заробітної плати. На сьогоднішній день має місце проблема високої диференціації в оплаті праці та недостатнього рівня середнього доходу за існуючих цін [91].

Для того щоб змінити рівень заробітної плати, необхідні одночасні та комплексні зміни: по-перше, розмір мінімальної оплати праці повинен встановлюватися погодинним і не включати будь-які додаткові виплати – це має бути чиста годинна тарифна ставка. Введення мінімальної годинної ставки заробітної плати дозволить набагато гнучкіше реагувати на зміни в економіці та більш тонко регулювати питання заробітної плати не лише на рівні окремої організації, а й в українських регіонах.

По-друге, необхідно кардинально поміняти структуру податку з доходів фізичних осіб – він повинен мати різні ставки стосовно різних видів доходів:

- стосовно заробітної плати він повинен залишатися за своїми розмірами таким же або можливо навіть мати прогресивну шкалу, причому стягування податків за основним місцем роботи, а лише після дворазового розміру мінімальної місячної оплати праці;

- стосовно доходів фізичних осіб від дивідендів, тобто до доходів від прибутку суб'єкта господарювання треба законодавчо встановити регресивну шкалу податку, починаючи з 10 відсотків від розміру доходу;

- стосовно доходів фізичних осіб, які не належать безпосередньо до економічної діяльності (доходи від вигравів у лотереї, тоталізаторі, шукачі скарбів тощо), треба законодавчо встановити вищу шкалу податку – ставка податку може бути встановлена, наприклад, на рівні 25 відсотків.

Така структура податків стимулюватиме керівну ланку компаній показувати реальний прибуток і не прив'язувати свої особисті доходи лише до заробітної плати.

По-третє, суб'єкт господарювання повинен самостійно щорічно встановлювати мінімальний рівень заробітної плати для своїх працівників, який

не може бути меншим, ніж встановлений законодавчо, причому цей мінімальний рівень повинен бути звільнений від сплати податку з доходів фізичних осіб.

По-четверте, необхідно законодавчо встановити можливий максимальний розрив у рівнях оплати праці працівників.

По-п'яте, необхідно закріпити у Податковому кодексі вимогу, що єдиний соціальний податок розраховується по всьому колективу працівників організації загалом.

При одночасному внесенні в законодавство запропонованих змін і одночасному введенні в дію є надія на те, що заробітна плата в країні почне поступово набувати цивілізованих форм.

Отже, можна сказати, що результативність соціальної політики за досліджуваний період за статистичними даними, що характеризує результативність соціальної політики України та її дотримання органами місцевого самоврядування, не ознаменувалася значними успіхами. Але окремі напрями виглядають успішнішими, ніж на загальнонаціональному рівні [92].

Один з перших висновків, який можна зробити – це те, що подібний моніторинг дуже важливий у діяльності державних органів управління. Необхідно вдосконалювати подання статистичних даних, розширювати перелік показників, збільшувати кількість суб'єктів, зобов'язаних надавати ті чи інші дані до органів статистики. Поки дані розрізнені, збираються з відставанням за часом, що ускладнює оперативну роботу.

Регулювання грошових доходів буде здійснюватися в основному за рахунок вдосконалення системи оподаткування індивідуальних доходів та майна громадян. На закінчення зазначимо, що з аналізу статистичних даних із окремих сфер соціальної політики найуспішнішими у плані результативності виявилися регіональному рівні соціальний захист і матеріальне добробут, лише на загальнонаціональному рівні – соціальний захист і соціально-трудова відносинами.

3.2. Удосконалення регулювання діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту в контексті євроінтеграційних прагнень України

Актуальним аспектом сучасної соціальної політики держави є забезпечення гідного рівня життя ветеранів різних воєн, бойових дій та збройних конфліктів, ветеранів військової служби – громадян, які ризикували своїм життям, підірвали своє здоров'я на службі Батьківщини. Необхідною умовою існування демократичної соціально-орієнтованої держави є державне управління у соціальній сфері.

Ефективність державного управління у соціальній сфері залежить від своєчасного вдосконалення нормативно-правової бази відповідно до соціально-економічних умов, що змінюються, та практики життя. У управлінні як різновиду державної діяльності реалізуються конституційні засади функціонування виконавчої. Ефективна діяльність виконавчої влади, своєю чергою, є гарантією виконання соціальних зобов'язань держави перед громадянами загалом, і його частиною, яка потребує державної підтримки адміністративної опіці з різних об'єктивних причин і правових підстав [93].

Економічні перетворення, які в Україні, визначають об'єктивну необхідність перегляду укорінених поглядів на порядок фінансування та забезпечення необхідними ресурсами сучасних соціальних інститутів, і навіть їх оптимального використання. Основними фінансовими інститутами із забезпечення соціальними виплатами є позабюджетні фонди. Модернізація механізму формування та використання державних позабюджетних фондів передбачає удосконалення, що відповідає вимогам сучасності. На нашу думку авторів, механізм формування та використання державних позабюджетних фондів представляє сукупність форм, методів та інструментів формування та використання коштів спеціалізованих страхових фондів на встановлені державою або дозволені законом цілі соціального захисту населення.

Ефективність функціонування державних позабюджетних фондів забезпечується принципово іншим механізмом їх формування та використання,

який значно відрізняється від формування та використання бюджетних коштів, що дозволяє розглядати чинний механізм формування та використання фінансових ресурсів державних позабюджетних фондів як складову частину фінансового та бюджетного механізмів, що включає у собі: фінансові методи; фінансові інструменти; сукупність організаційних структур та нормативне забезпечення:

- фінансові методи являють собою організацію фінансових відносин у процесі формування доходів державних позабюджетних фондів, виконання їх витрат та вплив їх на реалізацію соціальної політики. Дія методів реалізується у формуванні цільового фонду соціального призначення, необхідного для забезпечення соціальної захищеності громадян від впливу соціальних ризиків;

- фінансові інструменти, що є складовою механізму формування та використання фінансових ресурсів державних позабюджетних фондів, за допомогою яких реалізуються фінансові методи формування доходів та виконання видатків, представлені: тарифами обов'язкових страхових внесків на обов'язкове пенсійне страхування, обов'язкове медичне страхування, обов'язкове соціальне страхування на випадок тимчасової непрацездатності та у зв'язку з материнством, обов'язкове соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; коштами державного бюджету та бюджетів місцевого самоврядування, а також деякими видами податків [94].

Використання фінансових ресурсів пов'язане із фінансуванням за цільовими статтями кожного державного позабюджетного фонду; організаційна структура державних позабюджетних фондів представлена центральним апаратом Пенсійного фонду України і Фонду соціального страхування України і, підзвітним їм структурним підрозділам, дана сукупність організаційних структур фінансові методи та фінансові інструменти формування та використання державних позабюджетних фондів.

Таким чином, дослідження чинного механізму формування та використання фінансових ресурсів державних позабюджетних фондів

дозволило виявити комплекс специфічних суперечливих характеристик, які полягають у тому, що ці фонди, являючи собою самостійні фінансово-кредитні установи, входять до складу бюджетної системи, але через свою сутність «позабюджетні фонди» віддалені від бюджетів усіх рівнів; порядок формування доходів відповідно до закону є обов'язковим для роботодавців та держави, але не передбачає фінансової участі працівника; формою процес акумуляції та витрачання фінансових ресурсів є більшою мірою бюджетним, ніж страховим.

Чинний механізм формування та використання державних позабюджетних фондів у сучасних умовах є фінансовою основою функціонування української системи соціального страхування, що склалася [95]. У процесі дослідження ролі державних позабюджетних фондів, з погляду інституційних підходів вивчення зарубіжного досвіду організації фінансових відносин у системі соціального страхування, нами висунуто гіпотезу про необхідність консолідації фінансових ресурсів усіх державних позабюджетних фондів у державному бюджеті та бюджетах суб'єктів України, що дозволить:

- значно підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами та адміністрування страхових внесків;
- забезпечити прозорість фінансових потоків;
- здійснити адресний підхід до забезпечення соціального захисту громадян;
- скоротити витрати на утримання управлінського апарату державних позабюджетних фондів [96].

Виділення як самостійних державних соціальних позабюджетних фондів не набуло однозначної оцінки у суспільстві. На думку деяких фахівців, існуюча форма функціонування державних позабюджетних фондів нічим не відрізняється від бюджетної. Прихильниками консолідації позабюджетних фондів у системі бюджетів виступають переважно представники фінансових та податкових структур, які виходять насамперед із міркувань фіскального порядку. На їхню думку, переваги консолідації коштів позабюджетних фондів у бюджетній системі країни полягають у запобіганні освіті в одних фондах

зайвих коштів поряд з нестачею їх в інших. Значно спростилася б і процедура централізації надлишкових коштів цих фондів, що утворилися окремих регіонах.

Опоненти консолідації стверджують, що при стійкому дефіциті державного бюджету зберігається реальна небезпека нецільового використання коштів соціальних позабюджетних фондів, неповного здійснення соціальних платежів, що гарантуються державою, а також у складі бюджету у соціальних фондів не буде можливості отримувати відсотки від розміщення тимчасово вільних коштів, що посилить залежність від загальноекономічної кон'юнктури.

Крім того, централізація коштів у державному бюджеті призведе до послаблення функцій регіональних органів управління у соціальній сфері, ускладнить їхню роботу. Виходячи із досліджень, ми вважаємо, що:

- по-перше, в умовах реалізації сучасної бюджетної політики, де основним пріоритетом є безумовне виконання соціальних зобов'язань, передбачені резерви для їх виконання;

- по-друге, консолідація у єдиному фонді соціального призначення всіх фінансових ресурсів державних позабюджетних фондів дозволить як зберегти страхові принципи формування, а й отримувати відсотки від розміщення тимчасово вільних коштів;

- по-третє, консолідація в єдиному фонді соціального призначення всіх фінансових ресурсів державних позабюджетних фондів дозволить реалізувати прозорість фінансових потоків, інформація про формування та використання стане доступною органам державної влади, а також органам регіональної влади, які зможуть здійснювати контроль та аналізувати отриманий результат [97].

Саме тому ми переконані, у необхідності консолідації фінансових ресурсів всіх державних позабюджетних фондів у державному бюджеті та бюджетах місцевого самоврядування, що дозволить ефективно вирішувати проблеми зміцнення фінансової стійкості та фінансової взаємодії, координації інвестиційної діяльності, застосування ефективних інструментів державного фінансового контролю та забезпечення прозорості фінансових ресурсів.

Наявність полярних думок свідчить про складність у розумінні державних позабюджетних фондів як економічного суб'єкта фінансової системи, які не є однорідними і не мають ані абсолютних переваг, ані абсолютних недоліків порівняно з бюджетною формою її існування.

Для сучасного рівня розвитку цивілізації світової спільноти характерна обумовленість престижу тієї чи іншої країни такими об'єктивними показниками, як стан її економіки та, найголовніше, ступінь вирішення найгостріших соціальних проблем. До них світова спільнота відносить, наприклад, рівень життя людей, боротьбу з бідністю та безробіттям, якість медичної допомоги населенню, вирішення демографічних проблем, пов'язаних з низькою тривалістю життя, високою смертністю та низькою народжуваністю, високим ступенем розшарування суспільства за рівнем доходів.

Більшість із названих проблем (якщо не всі) можуть бути вирішені виключно шляхом ухвалення державою відповідних національних програм та стратегій соціального розвитку країни. З урахуванням практичного досвіду вирішення названих вище проблем різними країнами на міжнародному рівні апробується ефективність заходів, на основі чого потім формуються конкретні мінімальні соціальні стандарти, що закріплюються в міжнародних актах. У зв'язку з цим у світі активізуються процеси імплементації норм міжнародного права на правову систему внутрішнього права. Оскільки зазначені вище проблеми є спільними всім країнам світового співтовариства, відданість держав, що є різному рівню економічного розвитку, міжнародним стандартам сприяє руху людства до вищого рівня цивілізації загалом [98].

Соціальне забезпечення належить до предмета ведення держави. Його система формується з урахуванням особливостей економічного, політичного, демографічного та історичного шляху розвитку держави. У той же час з розвитком міжнаціональних відносин у суспільному житті з'являються такі нові явища, як, наприклад, глобалізація, інтеграція, трудова міграція, які повинні обов'язково враховуватись при проведенні реформ у сфері соціального забезпечення з метою формування національних систем, що відповідають

міжнародним стандартам.

На державі лежить обов'язок щодо забезпечення та ефективного функціонування соціальної стабільності, надання соціальної допомоги нужденним громадянам, щодо справедливого розподілу фінансових ресурсів на надання пенсій, допомоги та інших соціальних виплат, що гарантуються державою. З метою забезпечення гідного рівня життя та вільного розвитку кожної людини держава бере на себе зобов'язання щодо надання конкретних видів соціального забезпечення на рівні не нижче за міжнародні стандарти. Міжнародні стандарти є моделі правових коштів. Держава використовує ці моделі, поєднуючи взаємодії міжнародного та внутрішньодержавного правопорядку, для встановлення та реалізації узгоджених вимог до сучасних систем соціального забезпечення [99].

Незважаючи на загально визнану потребу в соціальному захисті, право на соціальне забезпечення як одне з основних прав людини, як і раніше, залишається нереалізованим для переважної більшості населення світу кожна людина має право на захист з боку держави від основних соціальних ризиків (інвалідність, втрата годувальника, наступ пенсійного віку та ін.), оскільки при їх наступі він, як правило, виходить із числа економічно активного населення, у зв'язку з чим виникає потреба у соціальному захисті з боку держави. Вона надається людині шляхом встановлення їй пенсії, яка стає для неї та її сім'ї основним джерелом засобів існування. При цьому держава зобов'язана забезпечити такий рівень її життя, який відповідав би міжнародним стандартам [100].

Враховуючи, що рівень життя в Україні в цілому істотно відстає від характерного для розвинених країн, звернення правової науки до аналізу та наукового осмислення основних причин досить низького рівня соціального забезпечення соціально вразливих груп населення є досить актуальним і необхідним.

Таким чином, особливості реалізації міжнародних стандартів в українській системі соціального забезпечення є історично обумовленим,

закономірним підсумком їх розвитку і є об'єктивними стійкими критеріями для встановлення як рівня, так і обсягу соціальних гарантій.

Висновки до розділу 3

На закінчення даної кваліфікаційної роботи можна дійти невтішного висновку, що проблеми у соціальній політиці держави вимагають негайного рішення. Саме від соціальної впорядкованості залежить ефективність виробництва, добробут держави. Насамперед має бути створено нормальний рівень життя простим громадянам (середньому класу).

На наш погляд невидима віддача від цих вкладень примножить добробут як населення, а й самої держави. Те, як держава проводить соціальні програми, можна судити про рівень життя найменш забезпечених верств суспільства і те, яку частину займає ця група населення в загальному населенні країни.

Тому ефективна соціальна політика держави є одним із першочергових завдань переходу до ринкових відносин та виходу української з кризи. Для найбільш плідної діяльності у формуванні, реалізації та контролі виконання соціальної політики повинні брати участь як суб'єкти всі гілки та органи державної влади в, органи місцевого самоврядування, громадські організації суспільство в цілому, роботодавці та бізнес-спільнота. У свою чергу, об'єктами соціальної політики мають стати всі категорії та верстви населення, громадські та територіальні організації та групи, а також галузі соціальної сфери.

Тим часом інтерес до соціальних технологій, інформатизації соціальної діяльності можна допускати закономірною складовою технологічної революції, яка глибоко перетворила і продовжує перетворювати світ.

Потужна інтервенція технологізації у сфері перетворення живої та неживої природи за допомогою досягнень у хімії, фізиці, енергетиці та інших науках, методів генетики, біології, інформаційних процесів, які практично інституціоналізувалися саме як високотехнологічні, повністю побудовані на наукових методах їх здійснення. технологізації у сферу соціальних процесів та явищ.

ВИСНОВКИ

Обрана тема кваліфікаційного дослідження при всьому, здавалося б, чітко визначеному колі цих питань змусила зіткнутися з цілою низкою суміжних проблем. Багато хто з позначених; тенденцій сучасного процесу європейської інтеграції взагалі й у сфері соціальної політики в: зокрема – продовжують перебувати у стані розвитку, що ускладнює пошук однозначного підходу до їх осмислення та подальший аналіз. Проте максимально широко досліджувати сучасний стан європейського соціального простору в рамках процесу європейської інтеграції, що поглиблюється.

У даній роботі був проведений аналіз етапів формування: розвитку соціальної політики країн в умовах європейської інтеграції, її особливостей і ролі, способів формування та функціонування як важливого чинника цілісного та сталого політичного розвитку сучасної України.

Вирішуючи основні дослідницькі завдання, на основі вивчення праць зарубіжних авторів, документальних джерел, правових документів: виявлено політичні аспекти формування та; розвитку соціальної політики в умовах інтеграції країн України; соціальні аспекти адміністративної організації України як на загальноєвропейському, так і на національному рівні.

Правові основи механізму соціального захисту населення полягають у тому, що захисна діяльність передбачає законодавче встановлення соціальних зобов'язань держави та їх сувору нормативну регламентацію. Законодавство встановлює цілі, завдання, принципи, напрямки, програми соціального захисту громадян; порядок здійснення конкретних заходів. Чим більше заходів соціальної підтримки передбачено законодавством, тим багатша соціозахисна діяльність і вище за рівень захищеності населення.

У роботі була зроблена спроба приділити увагу саме політичним аспектам формування та розвитку соціальної політики в умовах інтеграції та розкрито проблему розвитку соціальної сфери як один із векторів його інтеграційної політики. Вивчення специфіки інтеграційних процесів залишається дуже актуальним. У роботі була поставлена мета здійснити

дослідження не просто процесу інтеграції України до європейського простору, але інтеграції, як феномена, що виявився у конкретній сфері – у соціальній політиці.

Виділимо такі основні напрями соціального захисту та підходи до їх реформування: соціальний захист дітей, дитинства і підлітків має бути орієнтована створення умов життя та розвитку дітей, дозволяють всім дітям, незалежно від цього у якій сім'ї вони народилися і живуть, мати найкращі змогу збереження їх здоров'я, матеріального благополуччя, вільного доступного освіти, дошкільного та шкільного виховання, гармонійного духовно-морального розвитку, реалізації своїх здібностей.

Основними проблемними моментами в соціальному захисті є:

1. Низький рівень оплати праці, який не забезпечує прожиткового мінімуму працівника, є очевидним аспектом формування бідності працездатного населення. Незважаючи на яскраво виражений зв'язок між рівнем розвитку регіону та його бідністю, головним передатним механізмом між змінами в економічній структурі регіону та його соціально-економічними умовами є ринок праці.

2. Внаслідок зростання територіальних економічних диспропорцій та згортання механізмів соціального вирівнювання регіональні відмінності в нашій країні на рівні доходів та їх бідності стали набагато сильнішими.

3. Перехід до соціально орієнтованої ринкової економіці вимагає створення цілісної, різноманітної та ефективної системи соціального захисту, що включає економічні та правові гарантії забезпечення основних прав громадян – законодавчо закріплені державні форми задоволення життєвих потреб різних груп населення.

Модернізація системи соціальної підтримки передбачає перехід від односторонніх зобов'язань з боку держави до взаємних зобов'язань держави та громадянина, тобто від логіки відшкодування соціальної шкоди до алгоритму соціального впливу.

Процес модернізації соціальної політики носить довготривалий характер і передбачає запровадження цілого ряду технологічних, інформаційних, структурних, управлінських змін. Важливим фактором його ефективності є готовність управлінських кадрів працювати на кінцевий результат, виявляти інноваційне мислення, прогнозувати наслідки впровадження нових технологій та методик, роз'яснювати членам колективу сенс проведених перетворень, мотивувати їх на інноваційну діяльність, нести особисту відповідальність за результати здійснюваних соціальних проектів.

Важливим ресурсом підвищення ефективності управління модернізацією має стати широка поінформованість населення про перетворення, що проводяться в соціальній сфері.

Також слід розглянути перспективи оптимізації моделі керування соціальною системою. Йдеться про монетизацію пільг, про допуск ринку соціальних послуг організацій недержавної форми власності, про очищення правового поля від можливостей зловживання у соціальній сфері.

Отже, для підвищення ефективності системи соціального захисту населення дуже важливе значення мають принципи соціального захисту, які дозволяють окремим її елементам та підсистемам гнучко та динамічно адаптуватися до будь-яких змін соціально-орієнтованої економіки.

Для того, щоб покращити систему соціального захисту громадян слід вжити таких дій:

- поліпшення порядку взаємодії в галузі соціальної політики між федеральними органами виконавчої влади, регіональних органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами та організаціями різних форм власності;
- підвищення відповідальності всіх органів влади за її реалізацію;
- розвиток недержавного сектора у соціальному захисті населення;
- удосконалення кадрової політики у системі соціального захисту населення, включаючи підвищення соціальної захищеності соціальних працівників;

- організація ліцензування діяльності недержавних структур, фізичних осіб та державних служб, що займаються наданням соціальних послуг населенню;

– забезпечення максимальної реалізації прийнятих державних та обласних програм соціального захисту населення, а також підвищення мінімального розміру оплати праці, максимальне наближення до величини прожиткового мінімуму працездатної людини.

Удосконалення системи соціального захисту населення за допомогою поліпшення програм органів місцевого самоврядування дозволить покращити рівень і якість життя населення на місцях, покращити соціально-економічні відносини у суспільстві та як наслідок налагодити взаємини громадян з органами влади. Поліпшення у соціальному житті органів місцевого самоврядування безпосередньо спрямоване на позитивні зміни у структурі взаємовідносин громадян і держави загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алейнікова У. С. Соціальний капітал як економічна категорія: сутність, концепції виникнення. *Економика и управление*. 2012. № 3. С. 138-144.
2. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». К. : НІСД, 2016. 688 с.
3. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». К. : НІСД, 2017. 928 с.
4. Аровіна М. П. Структурування державної соціальної політики в регіоні як основа її ефективності : автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. Донецьк, 2005. 19 с.
5. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : учебник. 4-е изд., стер. М., 2014. 526 с.
6. Афенкіна О. Г. Інноваційні підходи в реалізації соціального захисту населення на регіональному рівні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02. К., 2010. 20 с.
7. Базові засади соціального розвитку [Текст] : наук. розроб. / [А. В. Решетніченко та ін.]. К. : НАДУ, 2011. 45 с.
8. Бакуменко В. Д., Башкатов В. М. Виділення системних характеристик (типів і видів) механізмів державного управління. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія : Управління. 2013. Вип. 1. С. 6-14.
9. Бакуменко В., Дзвінчук Д., Поважний О. Державне управління : курс лекцій : навч. посіб. Івано-Франківськ, 2011. 535 с.
10. Бакуменко В. Д., Кравченко С. О. Методологія системних досліджень в державному управлінні: Навч. посіб. К., 2011. 116 с.422
11. Балашов А. М. Регіональне управління в контексті суспільного розвитку України : моногр. Запоріжжя, 2009. 280 с.
12. Балтачєєва Н. А. Теорія та практика формування і реалізації соціальної політики в Україні : моногр. Донецьк, 2010. 433 с.

13. Барсуков А. В. Регіональна соціальна політика: інформаційне забезпечення її формування та реалізації : автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.09.01. Львів, 2006. 20 с.

14. Беккер Г. Человеческий капитал (главы из книги). Воздействие на заработки инвестиций в человеческий капитал. США : экономика, политика, идеология. 1993. № 11. С. 109-119.

15. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку: Практич. посіб. К., 2012. 88 с.

16. Білинська М. М. Субсидіарність як базовий принцип децентралізації влади. Сучасні проблеми державного та муніципального управління. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 04 квіт. 2015) / за заг. ред. О. І. Дація, В. Д. Бакуменка, Т. В. Іванової. К.: Академія муніципального управління, у 2-х частинах, Ч. 1, 2015. С. 9-11.

17. Блауг М. 100 великих економістів до Кейнса. СПб., 2008. 352 с.

18. Бобровська О. Ю., Хожило І. І., Шумік І. В. Корпоративне управління соціальною сферою: концептуальні засади : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2011. 215 с.

19. Бобровська О. Ю., Шумік І. В. Корпоративне управління соціальним розвитком територіальних громад : моногр. Дніпропетровськ, 2014. 231 с.

20. Бульба В. Г. Соціальні функції держави : моногр. Харків, 2011. 263 с.

21. Бурдьє П. Социальное пространство: поля и практики – пер. с фр., сост., общ. ред., послесл. Н. А. Шматко. СПб., 2005. 576 с.

22. Бюджетний кодекс України / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page> (дата звернення: 20.06.2021)

23. Бьюкенен Дж. М. Конституция экономической политики. Вопросы экономики. 1994. № 6. С. 104-113.

24. Васильченко О. П. Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина та його ціннісні виміри в конституційному праві України. К., 2014. 475 с.

25. Вебер А. О размещении промышленности. Чистая теория штандорта. М., 1926. 223 с.
26. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / пер. О. Погорілий. К., 1998. 534 с.
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь, 2004. 1440 с.
28. Вимірювання якості життя в Україні : аналіт. доп. / [Лібанова Е. М. та ін.]. К., 2013. 48 с.
29. Власюк О. С., Пирожков С. І. Індекс людського розвитку: досвід України. К., 1995. 84 с.
30. Возняк Г. В. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ. Львів, 2016. 520 с.
31. Войтович Р. В. Глобалізація та її вплив на систему державного управління: аналіз, проблеми, перспективи : моногр. Чернівці, 2011. 367 с.
32. Войтович Р. Модернізація державного управління в умовах глобальної інтеграції. Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. 2013. № 2. С. 14-23.
33. Вольська О. М. Державне управління соціальним розвитком : моногр. / за наук. ред. В. В. Дорофієнка. Донецьк, 2012. 402 с.
34. Ворона П. В. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади : моногр. Полтава, 2012. 305 с.
35. Гавриленко І. М., Недюха М. П., Усаченко Л. М. Соціальний розвиток : моногр. Херсон, 2014. 478 с.424
36. Ганцюк Т. До проблеми визначення елементів комплексного механізму державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 3. С. 17-26.
37. Гасюк І. Л. Державне управління фізичною культурою та спортом: стан та перспективи розвитку : моногр. Хмельницький, 2011. 431 с.
38. Геец В. М. Доверие как элемент социального капитала в экономическом развитии Украины. Экономическая теория. 2010. № 3. С. 7-19.

39. Геєць В. Модернізація в системі «суспільство – держава – економіка». Журнал європейської економіки. 2014. Т. 13, № 2. С. 111-124.
40. Гелбрейт Д. К. Суспільство блага: пора гуманності. К., 2003. 160 с.
41. Герман М. Г. Теорії соціального капіталу в аналітичній перспективі вивчення євроінтеграційних процесів. Вісн. НТУУ «КПІ». Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2011. Вип. 4 (11). С. 105-109.
42. Гілко В. І. Соціальні орієнтири державної політики. Діагностика соціального розвитку Одеського регіону / [В. І. Гілко та ін.]. Одеса, 2005. 376 с.
43. Голинська О. Новації вітчизняної бюджетної системи та перспективи розвитку місцевих бюджетів – 2018. Актуальні проблеми державного управління. 2017. Вип. 3. С. 173-175.
44. Гречко Т. К., Лісовський С. А., Романюк С. А., Руденко Л. Г. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: навч. посіб. Херсон, 2015. 264 с.
45. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. К., 2001. 254 с.
46. Гройсман В. Б. Основні напрями та технології децентралізації влади. Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 2 (49). С. 232-237.425
47. Гулевська С. Ф. Роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціальних прав громадян : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.04. Харків, 2012. 20 с.
48. Гурина М. В. Этапы формирования социальной политики Европейского Союза. Веснік БДУ: Сер. 3. 2010. № 1. С. 33-36.
49. Дворецька Г. В. Соціологія : навч. посіб. Вид. 3-тє, переробл. І допов. К., 2013. 428 с.
50. Дегтярьова І. О. Конкурентоспроможність регіону: стратегічні пріоритети та механізми державного управління : моногр. К., 2012. 367 с.
51. Декларация о праве на развитие. Принята резолюцией 41/128 Генеральной Ассамблеи от 04.12.1986 / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_301 (дата звернення: 18.09.2021).

52. Декларация социального прогресса и развития : принята резолюцией 2542 (XXIV) Генеральной Ассамблеи ООН от 11.12.1969 / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_116 (дата звернення: 18.09.2021).

53. Демократичні засади державного управління та адміністративне право : моногр. / [Ю. С. Шемшученко та ін.] / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К., 2010. 495 с.

54. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження : метод. реком. / уклад. : О. І. Кілієвич, В. В. Тертичка. К. : НАДУ, 2009. 88 с.

55. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : моногр. / [З. С. Варналій та ін.] / ред. З. С. Варналій. К., 2007. 768 с.

56. Державне управління : підруч. у 2 т. / ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.

57. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / заг. ред. В. Б. Авер'янова. К., 2003. 384 с.426

58. Державне управління регіональним розвитком України: моногр. / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. К. : НІСД, 2010. 288 с.

59. Державне управління та державна служба: словник-довідник / уклад.: О. Ю. Оболенський. К. : КНЕУ, 2005. 480 с.

60. Дементов В. О. Громадські організації в Україні: вплив на прийняття соціально-відповідальних рішень. Теорія та практика державного управління. 2010. Вип. 4. С. 452-457.

61. Децентралізація влади. URL: <http://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 15.07.2021).

62. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.]. К., 2012. 212 с.

63. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навч. посіб. для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування. К., 2007. 269 с.

64. Деякі питання реформування державного управління України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 474-р зі змінами / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-r/page> (дата звернення: 20.05.2021).

65. Дегтяр О. А. Державне та регіональне управління в соціальній сфері: моногр. / за заг. ред. А. О. Дегтяра. Харків, 2015. 552 с.

66. Деева Н. М. Реалізація концепції соціальної держави через призму політики розвитку регіонів. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. 2011. № 4(2). С. 14-18.

67. Діагностика соціального розвитку регіону : наук. розробка / [З. В. Балабаєва та ін.]. К., 2010. 37 с.

68. Діденко Н. Г. Державне управління і соціальне партнерство: актуальні проблеми теорії і практики : моногр. Донецьк, 2007. 404 с.

69. Дмитренко Г. Проблеми узгодження економічних і соціальних пріоритетів бюджетної політики України. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2009. Вип. 1. С. 63-72.

70. Дмитренко Г. В. Фінансовий контроль в Україні: проблеми і шляхи розвитку : моногр. К. 2010. 373 с.

71. Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_026 (дата звернення: 20.09.2021).

72. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі XX-XXI століть: нові пріоритети. К., 2006. 512 с.

73. Доповідь про стан людського розвитку за 2016 р. / Програма розвитку ООН. URL: <http://report.hdr.undp.org> (дата звернення: 01.07.2021)

74. Дубич К. В. Механізми державного управління соціальними послугами: зарубіжний досвід та українські реалії : моногр. К., 2015. 379 с.
75. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда / пер. А. Б. Гофман. М., 1996. 432 с.
76. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.] / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
77. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / за наук. ред. : Ю. В. Ковбасюка та ін. К. : НАДУ, 2011.
78. Європейська соціальна модель і соціальна згуртованість: яку роль відіграє ЄС? / Лотар Вітте. К., 2006. 44 с.
79. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 № 163 / Верховна Рада України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 10.02.2021).
80. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985. Ратифіковано Законом України від 15.07.1997 № 452/97-ВР / Верховна Рада України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 20.04.2021).428
81. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 06.11.1990 № 139 / Верховна Рада України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_651 (дата звернення: 10.02.2021).
82. Євсєєва О. О. Стратегічні напрями соціального розвитку, шляхи державного регулювання. К., 2011. 524 с.
83. Єдиний європейський акт / Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_028/page (дата звернення: 10.02.2021).
84. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 10.02.2021).

85. Зінченко С. М. Державне регулювання соціального розвитку регіону : автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. Запоріжжя, 2007. 20 с.
86. Зубаревич Н. В. Регионы России: неравенство, кризис, модернизация. М., 2010. 160 с.
87. Зубаревич Н. В. Социальное развитие регионов России: проблемы и тенденции переходного периода. М., 2016. 259 с.
88. Изард У. Экономическая география США / [пер. с англ.]. Москва, 1992. 347 с.
89. Измерение прогресса в развитии обществ: доклад Организации экономического сотрудничества и развития. URL: <http://www.unescap.org/stat/cst/1/CST1-8R.pdf> (дата звернення: 15.03.2021).
90. Івасечко О. Динаміка становлення соціальної політики ЄС: основні етапи. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. Вип. 26. С. 107-112.
91. Іжа М., Тамм А. Регіоналізація соціальної політики в умовах розвитку українського суспільства. Публічне управління: теорія та практика. 2012. № 3. С. 49-54.429
92. Інструменти регіонального розвитку в Україні : навч. посіб. / [Берданова О. В. та ін.] / за ред. В. М. Вакуленка та О. В. Берданової. К., 2013. 285 с.
93. Інформаційні матеріали для розробки Стратегії модернізації соціального діалогу / Координаційно-експертна рада з питань соціальної політики. К., 2016. 17 с.
94. Кейнс Д. М. Общая теория занятости, процента и денег / пер. С англ. Н. Н. Любимов ; ред. пер. Л. П. Кураков. М., 1999. 352 с.
95. Керецман В. Ю. Державне регулювання регіонального розвитку: теоретичні аспекти. К. : Видавництво УАДУ, 2002. 188 с.
96. Кицак Т. Г., Кирилюк В. В. Соціально-трудова аспекти соціальної згуртованості суспільства. Соціально-трудова відносини: теорія та практика. 2013. № 2. С. 171-175.

97. Кияниця З. П., Мельничук Л. М. Механізми забезпечення та контролю за дотриманням прав дітей. Державна доповідь про становище дітей в Україні «Реалізація Конвенції ООН про права дитини в Україні: досягнення, проблеми, перспективи» (за період 2009-2016 рр.). К., 2016. С. 120-134.

98. Кінаш І. П. Матеріально-технічне забезпечення розвитку соціальної сфери України в умовах трансформації економіки : моногр. ІваноФранківськ, 2014. 270 с.

99. Колот А. Соціальна згуртованість як доктрина забезпечення стійкості розвитку суспільства в умовах глобальних викликів. Україна: аспекти праці. 2009. № 7. С. 11-19.

100. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 / Верховна Рада України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 10.02.2021).

101. Коновалова І. В. Механізм державного управління регіональними соціальними програмами в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02. Харків, 2011. с.430

102. Конституція України / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр> (дата звернення: 16.10.2021).

103. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/administration/apu-structure> (дата звернення: 20.09.2021).

104. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.09.2021).

105. Офіційний сайт Європейської комісії. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/investment-policy/ (дата звернення: 11.06.2021).

106. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. URL: www.ibser.org.ua (дата звернення: 20.05.2021).

107. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. URL: <http://www.idss.org.ua> (дата звернення: 14.04.2021).

108. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2021).
109. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 14.04.2021).
110. Офіційний сайт Міністерства молоді та спорту України URL: <http://dsmsu.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2021).
111. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України URL: <http://www.mon.gov.ua> (дата звернення: 20.01.2021).
112. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України URL: <http://www.moz.gov.ua> (дата звернення: 20.01.2021).
113. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України URL: <http://www.minregion.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2021).
114. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України URL: <http://www.mlsp.gov.ua> (дата звернення: 12.06.2021).
115. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <http://www.minfin.gov.ua> (дата звернення: 10.07.2021).
116. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/> (дата звернення: 20.09.2021).
117. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua> (дата звернення: 16.03.2021).